Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VI. СЕРПЕНЬ — 1955 — AUGUST Ч. 67

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Р. В. — Олекса Булавицький 1
Коваленко Людмила — Парис і Олена 3
Степанюк Борислав — Шевченко в Переяславі, поезії 6
Чикаленко Левко — Ярино, спогад 7
Шерех Юрій — Непроростені зернята 8
Міллер М. проф. — Кубаншина — частина України .. 11
Чуб Дмитро — Сучасники про М. Зерова 14
Чорнобицька Галина — Берег, простір і чайки, поезія 15
Далека Л. — Ол. Неприцькому-Грановському, поезія 15
Грінвальдт Борис — Отаман-символ та інші поезії 16
Чапленко Василь, проф. — Чи є що обороняти? .. 17
Коваленко П. — Кропивницький-читець 18
Волиняк П. — Кусочок Америки 19
Домазар С. — Постріл з Казікової гармати 23
Волиняк П. — Конгрес слов'ян Канади — протиукраїнська і протиканадійська демонстрація 24
Вічний-Невмирака П. — Про Панургів і Панургову отару 25

Нотатки. Ілюстрації. Листування.

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Київ. Золоті Ворота, сучасний вигляд.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Микола Дербуш, Міннеаполіс, США 20
Микола Шаблій, Чікаго, США 1
Яків Невохацький, Чікаго, США 1
Гаврило Гордієнко, Філаделфія, США 1

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

Марко Менжега, Міннеаполіс, США 20.00
Проф. Іван Розгін, Детройт, США 5.00
Андрій Максимлюк, Торонто 3.00
Пан Н. Н. (не хоче проголошувати), Торонто 1.00
П. А. Пауш, Едмонтон, Канада 1.00

Сердечно дякуємо всім жертводавцям і поширювачам журналу, особливо п. М. Дербушеві та п. М. Менжезі — Ваша допомога особливо приємна, бо Ви помагаєте сьогодні саме тому, щоб підтримати журнал у час найбрутальніших нападів на мене і на видавництво взагалі. Якщоб оті мої "критики" зрозуміли, врахувавши Вашу допомогу, яке вони зло роблять, то Ваша допомога, як і вся видима й невидима допомога багатьох інших осіб (а належать вони до різних церков і походять з різних частин України) була б корисною не тільки для журналу, а й для всієї еміграції взагалі.

Просимо читачів з інших міст узяти приклад з Міннеаполісу і Сант Павлу — не думайте, що не можна того зробити в інших містах!

Редакція

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Шановний Пане Редакторе!

Щоб моє побажання, висловлене на зустрічі читачів з Вами в Міннеаполісі, — аби кожен з читачів підтримав "Нові Дні" в міру своїх спроможностей і свого ставлення до журналу в час організованого нападу на його редактора, — не залишилося без наслідків, прошу прийняти від мене долучений чек на двадцять долярів на пресовий фонд журналу.

Помагай Вам, Боже, робити добре діло!

Марко Менжега, Міннеаполіс, США
22 липня, 1955 р.

Вельмишановний Пане Редакторе!

У відповідь на ганебні провокативні наклепи у деяких часописах, скеровані проти Вас і журналу "Нові Дні" та Ваших високоясних читанок, — доєдную до теперішньої сотні передплатників у Міннеаполісі і Сант Павлі ще двадцять нових передплатників.

Слава Україні!

З щирою пошаною

Микола Дербуш, Міннеаполіс, США

Вельмишановний Пане Волиняк!

Я дуже ціню у Вашому журналі те, що Ви сміло друкуєте такі матеріяли, які в іншому часописі ніколи не мали б місця. Ціню й те, що у Вас усі матеріяли підписані власними іменами чи псевдами, відомими більшості читачів. Однак, прошу зробити один виняток: видрукуйте цього мого листа таки без мого правдивого прізвища. Я думаю, що й Ви і Ваші читачі зрозуміють причини цього.

Ваші відомості про бандерівську партію викликали велике зацікавлення громадянства. Вони у Вас не зовсім точні, вірніш не дуже докладні. Хочу їх доповнити. Я, як і Ви, ніколи не був бандерівцем, але, як і Ви, у свій час близько стояв до них і маю відомості безпосередньо від них.

Я вважаю, що кожна українська партія живе за ра-

(Продовження на стор. 31).

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", головний редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $3.00, піврічна: $1.75
США — річна: $3.50, — піврічна: $2.00 американських.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Німеччині:
P. Domtschenko, (24a) Lubeck, Germany, Vorwerkerstr. 103, Baracke 10/6a.

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd. London, W. 11, England
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Аргентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Address:
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

Л. ЛУНСЬКИЙ — ОКУЛІСТ

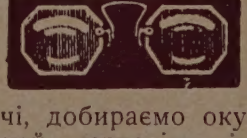

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. — Toronto — WA. 1-3924

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. **Printed in Canada**

Олекса Булавицький. Соняшник. Олія.

Олекса Булавицький

Ім'я Олекси Булавицького, як і творчість, уже відомі нашому й чужинному суспільству хочби з вистав у Львові 1943 р., пізніше в Німеччині, у США, у Канаді, в Амстердамі, у Парижі та з репродукцій, вміщених у журналі "Українське Мистецтво", що вийшов у Мюнхені 1947 року.

Народився Олекса Булавицький 1916 р. в м. Умані, вчився в Одеській мистецькій школі, в Київському мистецькому інституті та в Ленінградській академії мистецтв. Працював як макетчик при київській кінофабриці, також виконував декорації для театрів у Києві, Одесі, Братиславі. Тепер декоруе більшість наших імпрез і вистав у Міннеаполісі. Як мистець-маляр, бере участь як в українських виставах образотворчого мистецтва, так і в американських. Його експонати здебільша — портрети, пейзажі, натюрморти. Показати себе у великих фігуральних композиціях — на те мистцеві тут нема ні часу, ні відповідних умов. А про його раніший даробок нічого не можемо сказати. Деякі шкіци говорили б про потребу натурщика. Техніка його праць — олія, акварель.

Творчість Булавицького виходить із імпресіонізму. Засвоєна естетика стає його "другою природою", певною дисципліною, із-під якої годі вирватись якійсь неуговтаності, незрівноваженості, почварності, брутальності. А засада, — творчість — "мова серця", інтелект не сміє домінувати над почуттям, теоретичні проблеми спочатку треба органічно сприйняти в себе, зростися з ними духово, — обумовлює обережний еволюційний шлях, не пориваючи з уже набутим і відкидаючи наглий революційний зрив.

Вважаючи також, що справжнє мистецтво — якнайбільша простота і щирість, мистцеві чуже будь-яке штукарство, щось із псевдомагії, чим грішать сучасні вистави модерного американського мистецтва. Там вони відштовхують мистця від себе, і він боляче переживає американську дійсність.

У своїх портретових працях Булавицький окрім оптичних проблем — світло-тіні, барви, кольорити — шукає характерности, душі суб'єкта. У його пейзажах — настроєвість, у мертвій природі, — інтимність. Майже всюди — ліризм, поетичність, відбиток м'якої вдачі.

Деякі образи, як от "Втікачі", пройняті містикою. Стає аж страшно, хоч тут жадних привидів, а таки наша недавня дійсність. Вона вимовна для кожного, хто бачив походи утікачів, гнаних несусвітнім жахом перед більшовиками. Ця, малого формату олія, розгортається в уяві величезним полотном — шляхи України 1945 року. Про великий формат говорила б і монументальність вияву, це схоплення найсуттєвішого, і стихійність, і внутрішня динаміка. Це вже вплив експресіонізму, етап нових осягів на творчому шляху. Багато полотен і свідчать про нові осяги, дарма, що це буде — пейзаж чи натюрморт. Перерахувати всі праці тут неможливо і це не так важно. Деякі праці служать як доповнення, як показ широти засягу. Коли назвати хоч дещо з осягів, — сюди належать деякі альпійські пейзажі, етюд "Маки", з мертвої природи — "Жоржини", "Осінні квіти".

У "Маках" — проречистий благодійний вплив Сезана: площинність, архітектурність, широка щітка. А поза тим — чистота кольорової скалі, аж пахуча свіжість.

У "Жоржинах" назверх — ніби незакінченість, невипрацьованість. Але це не так. Тут достотне поглиблення, повне завершення при скупості засобів. І розкривається секрет свіжости і нічого зайвого, нічого перевипрацьованого. І тут — ще крок до чистої барви.

В "Осінніх квітах" — лише натяки мазка, а враження реальної гілки, квітки, ягідки з її суттєвою різновидою характерністю.

Але занадта реальність збаламучує: на перший погляд за нею не добачуеш жадного новаторства.

Олекса Булавицький. Портрет Л.П. Олія. 1951.

На тих осягах і пересвідчуєшся: ставлення собі певних проблем, вимог не йде на некористь, навпаки, підвищує мистецький рівень. Ясно, проблеми мають бути "суголосні з нутром", "перетравлені". А творчість — це не тільки спів душі, що виливається у хвилину надхнення, а тверда праця і мука шукань.

В останніх своїх працях, здебільша в портретах (портрет Л.П., дітей, дружини) Булавицький шукає шляхетнішого кольориту. Тут проявляється вплив вишуканої палети Серова, тільки хіба поза "солодкою" і вульгарною рожевістю на обличчі портрету Л.П. Тому, на мій погляд, у однокольоровій фотографії цей портрет виглядає краще. До речі, фотографія стверджує, що тут нема похибки в рисунку. У цьому ж портреті, у трактовці плечей, рукавів, — проявляється вплив Сезана — площинність, хоч це не так сміливо подано тут, як у "Маках". Притягає цей портрет психологічною ідеалізацією і живістю передачі. Впарі з шуканням шляхетнішого кольориту проявляється в портретах і снага поглибити психологічно.

Можливо ганяння за цим останнім впливає інколи на Булавицького зв'язуюче. Чи ліпше сказати б: невідповідним підходом Булавицький досягає протилежного — роздрібнюючись, впадає в деяку поверховість. Для поглиблення треба стремління до цілісного схоплення, хочби це було не накористь реалістичної подібности, але на додатній рахунок зовнішньої "грубости". От тут у першу чергу треба було б мистцеві відпекатись "солодкавости", "красивости", що все ще тяготіє з засвоєного колись естететичного кодексу. До того, може, ще б так добрати оту широку щітку з "Маків (щоб і спокуси не було до зайвої деталізації). Можливо, це все вийшло б і на додатній рахунок трагіки, що неусвідомлено пробивається в деяких розпочатих працях.

Містика, трагіка. Це не такі прості речі і тяжко їх осягти. Де шукати їх у наших попередників, у стовпів українського мистецтва? Тут приходить на думку Ге з його "Голготою".

Чи вдасться цією згадкою на щось намовити?

Чи з лірика може виробитись трагік?

Це може показати лише дальша праця над собою. Велика праця над собою і то не тільки в ділянці малярській. Щоб могти іти вперед, її потрібно проробити кожному мистцеві.

Булавицькій рветься, зрештою, як і кожен мистець, до дальшого себевияву. Але його мрію —іти світзаочі в пошуках бурлакою, позбавившись обтяжуючих ланцюгів (заробітньої платні, буденщини, тощо), — не здійснити. Що лишається? Як і для багатьох наших мистців — одчайдушність.

Хоч перед Булавицьким, як це можна гадати, ще довгий життєвий шлях, щоб знайти і виявити себе цілком, — пригадується заповіт Ю. Липи, який треба було б знати кожному мистцеві: "Квапся!"

Р.В., Міннеаполіс, 21 лютого, 1955.

Всі фота до статті: Elleby Studio, Minneapolis, Minn., USA.

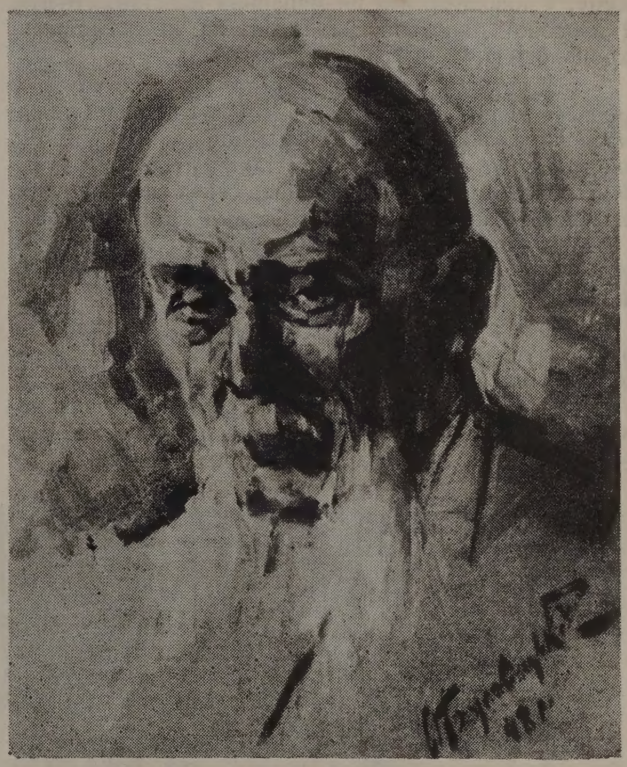

Олекса Булавицький. Портрет генерала Палія-Неїло. Олія. 1948.

Людмила КОВАЛЕНКО

Парис і Олена

(Закінчення з попер. числа)

Парис глянув на неї скоса, але промовчав.

— Може просто пробка зіпсувалась.

— А це ще що за біда? — спитав Парис.

— Зараз побачите. Тільки принесіть від сусідів ще одну драбину, щоб вам було видно. Та й присвітите мені, бо лічильник доведеться вимкнути.

Парис слухняно припер драбину і виліз на неї з свічкою в руках.

— Бачите, оце пробка до вашої кімнати. Та, здається, вона тільки слабо вкручена. Ось спробуймо її закрутити. А ну, біжіть, гляньте, чи вже у вас не світиться.

— Світить, — радісно гукнув Парис і розсипався в подяці.

— Нема за що, шановний пане, — зробила вона йому кніксен. — Це дуже проста справа, тільки треба вміти за неї взятися, — процитувала вона йому його власні слова і рушила до їдальні, де чоловік аж трусився від кашлю за своєю газетою.

— Йой ти, відьмо, — думав того вечора Парис, лягаючи спати. — Ручуся головою, що то ти сама витрутила мені ту гемонську пробку!

* * *

Ходити дозволялось до 8-ї, отже всі вечори мусів сидіти в хаті, читаючи або розмовляючи з господарями. Та розмови дуже рідко йшли в спокійному тоні, а майже завжди переходили в гарячу суперечку, у якій Парис і Олена завзято ставали один проти одного, а Мелетій Іванович, непорушно спокійний, зрідка кидав якесь завваження, як краплю холодної води на голову гарячих співрозмовників.

Найчастіше бій розпочинався навколо історії України.

Для Париса історія та була, як старовинний за-

мок, де оглядач то сходить у найпохмурніші, темні льохи, у яких ще вісять рештки заіржавілих кайданів, то вибивається на могутні вежі, де легко дихається чистим від земного пороху повітрям, а око бачить неосяжно далекі простори. Але всі ті провалля і верховини міцно зв'язані в одну стрункy будову.

Олена вергала один на один якісь незграбні, розрізнені кавалки, віддалені один від одного століттями, збивала їх у незугарну, ледве тримаючуся купу, і доводила, що ця мішанина повстань, бунтів і клясової боротьби, не пов'язана ні логікою ні хронологією, і є історія України.

— Та звідки ж узявся Богдан? — питав її у розпачі Парис. — Звідки він узявся, коли княжі часи — то російська історія, а доби унії з Литвою ви зовсім не визнаєте? Хіба такі народні рухи можуть виникнути отак, знічев'я, серед дикого поля, населеного несвідомим себе і своєї нації народом?

— У них в електротехнікумі цього не проходили, — непомітно усміхався у вуса Мелетій Іванович.

— І таки не проходили, — гнівно блискала на нього очима Олена. — Як нас учили, так я і знаю. А тобі мусить бути соромно, а не смішно.

— Я мушу тільки дивуватись, як ще пані почувають себе українкою, — додавав отрути Парис. — Це тільки інстинкт, голос крови, стихія...

— Називайте, як хочете, а от українка і все! І не согірше іншого зумію вмерти за Україну, — гнівно кидала Олена, уперто зсунувши брови.

— Умерти кожен дурень зуміє, а ти спробуй для неї з толком прожити. Без знання минулого важко будувати майбутнє, — філософськи зауважив Мелетій Іванович.

— А що толку з того, що західні українці знають минуле? Чим воно їх остерегло? Нарікають, що безконечні сварки підривали міць України, а самі поділились на сто сорок чотири партії та й принесли їх нам: діліться, мовляв, і ви, більшою громадою веселіше сваритись, — не вгавала Олена, краячи хліб з такою енергією, ніби то був її найлютіший ворог.

— Але ж, пані, то вже така трагічна риса в нашому характері, — безпорадно розвів руками Парис.

— А бачите, одного знання мало. Знати про щось — це одне, а вміти це зробити — це щось інше, — відповіла Олена, збираючи посуд і силкуючись одчинити ногою двері.

Парис схопився, щоб допомогти їй.

Шанував Мелетія Івановича, але безмежно дратувався, дивлячись як той спокійно сидить по праці за книжкою, тимчасом, як Олена переривається від тяжкої фізичної праці.

Олекса Булавицький. Весна. Олія.

* * *

Минали місяці. Парис зовсім зжився з своїми господарями і почував себе у них, як вдома.

Одного не міг знести спокійно: тяжкої праці, яку мусіла виконувати Олена. Розмовляючи з Мелетієм Івановичем, не міг не дивуватись його розумові, великій ерудиції, величезному діапазонові спостережень. І тут же лютився, дивлячись, як той спокійно сидить, тимчасом як Олена силиться відчинити двері ногою, виносячи важкий баняк чи тацю з посудом. Схоплювався і тримав перед нею двері.

Згодом непомітно увійшов у всі дрібниці її господарювання. Схоплювався о 6-й годині, щоб встигнути принести їй дрова, одігрівав у кухні водогін, коли той замерзав, переносив картоплю з холодного кутка у теплий. По суботах допомогав їй прибирати, з лагідною усмішкою згадуючи рідну хату.

— Нас було троє братів та тато, а мамця одна. То ми все сміялись що вона у нас наймолодша, і опікувались нею. А то було нелегко вести самій господарство, шити на нас усіх, допомагати нам в науці. А до того ще мамця була диригентом дівочого хору, членом управи "Просвіти"... Та чого мамця взагалі не робила, як у вас кажуть, на громадській роботі.

— Подивляю ваших жінок, — вигукнула п. Олена. — Ніяк не можу зрозуміти як та невеличка Галичина, замкнена географічно і психологічно, спромоглася піднестись так високо і дати своїм синам такий національний запал! — Вона замислилась. Потім продовжувала: — У нас жінки весь час були на праці, та на офіційній громадській роботі, що фактично теж була службою, тільки безплатною... Діти були занехаяні, господарство занедбане...

— І занепадав самий стиль життя, — підхопив Парис. — Зникав отой родинний затишок, тепло, те, що виховує людину більше, ніж всякі хороші слова. А наші жінки лишались жінками, вони пам'ятали, що мусять уносити в життя красу, гармонійність. А ваші надто наближаються до чоловіків.

— Зате у ваших чоловіків надто багато жіночого. Ота гонитва за зовнішністю, сліпий послух перед модою, страх перед усім оригінальним.

— Зовнішність, пані, має свою вагу. — Він повагався, потім продовжував нерішуче: — Не погнівайтесь на мене, пані... От ви така гарна... але ж ви самі знаєте, що дуже гарні... однак, не шануєте своєї краси. Моя мати вже стара, але на ній все є якийсь комірчик, чи краватка, щось таке, що надає певної святочности її постаті.

Він несміливо глянув на неї. Була червона і, видно, зачеплена. Та раптом перемогла себе і розсміялась лагідно.

— Здається, маєте рацію... Від сьогодня носитиму комірчики... на честь вашої мами, — глянула на нього лукаво і вийшла.

А він вернувся до себе в кімнату і стояв, безглуздо дивлячись у вікно. Знав уже, що це не відьма і не цариця Олена, а вона єдина на світі жінка, якої він прагне всім своїм єством.

* * *

Але зима минула, а Парис не тільки не виявив свого почуття, але й не знав, як до тої жінки приступитись.

Не була м'якенька, ані кокетлива. Трималась з ним на рівній нозі, як добрий товариш, а останніми часами все частіш почала нагадувати йому, що набагато старша від нього і поводилась з ним, як мати з малим хлопчиком.

Він почував, що в цьому є щось небезпечне для його кохання і всіляко ставив опір проти тієї ласкавої поблажливости, яка раптом замінила у неї попередню запальність в суперечках.

— Я ще можу прийняти пані, як любу сестру, але в жадному разі, не як бабцю, — спробував він одного разу пожартувати.

— Е, пане Петре, коли чоловікові тридцять, а жінці двадцять п'ять, то вони одного віку. Але коли жінці тридцять, а чоловікові двадцять п'ять, то жінка вдвоє старша від чоловіка.

— Це якась жіноча математика, — розсміявся Парис.

— І не жіноча, а математика природи. Гляньте на дерево в розрізі: одне коло на ньому широке — значить у те літо дерево жило за два роки, а бувають ледве помітні кільця, значить того літа дерево майже не жило.

— А чи пані власне жили? — набрався сміливости Парис і палко глянув їй у очі. — Як рахувати лихоліття за застій, то пані ще не починали жити, ще не зазнали радостей життя, а вже хотять зробитися бабцею.

— Е ні, цього вже ви від мене не відбирайте! Жила! Не так багато бачила приємностей і вигод, якби хотілося, але знала змагання, боротьбу, напруження сил і сприту — значить жила. Нехай у мене від такого життя душа обмозолилась дерев'яними мозолями, але не відбирайте його від мене. До того ж, мені пощастило в житті, — додала вона, поважно дивлячись йому в очі. — Я зустріла людину, яка була для мене другом, учителем і чоловіком. Коханим чоловіком, — підкреслила вона, все не спускаючи з нього очей, ніби витискаючи тим поглядом щось непотрібне з його душі.

Помовчала і, трохи вагаючись, продовжувала, вже одвернувшись від Париса:

— Якось ваш товариш, ніби жартома назвав мого чоловіка Менелаєм Івановичем... Я розумію жарти... — спинила вона гнівний Парисів рух, — але не хотіла б, щоб між нами було щось недоговорене. Бачте, цариця Олена сиділа собі і сяяла на всіх красою... І тішила Менелая нею. А я, я завдячую Мелетієві Івановичу тим, чим я тепер є. Але і він завдячує мені, моєму піклуванні тим, що живе і має змогу працювати. Ми надто багато вклали один в одного свого. Я, щоб... щоб могла повторитись Троянська історія... — засміялась вона. — Отож, коли хочете бути нам за сина, чи меншого брата — будемо з того раді... Коли ж... коли ж є у вас якісь інші почуття чи пляни, то... чи не краще вам шукати іншої кімнати? — додала вона, повертаючись до дверей! — Це вже мусите вирішити самі.

На другий день Парис виїхав.

Київ, 1942.

СУЧАСНА ПОЕЗІЯ В УКРАЇНІ

Борислав СТЕПАНЮК

Шевченко в Переяславі

ОСІННЯ ДОРОГА

Вже осінь поле оголила.
Вже туго напнуті вітри
Розправили похмурі крила...
Вже осінь поле оголила,
Та збіжжям не заповнила двори.

У ржавім листі ледь сіріє
Похила хатка кріпака...
Вже сонце світить, та не гріє,
У ржавім листі ледве тліє
І, не дотлівши, геть зника.

В багрянці заходу карета
Ген битим шляхом поспіша —
Це хворого везуть поета...
В багрянці заходу карета,
В крові поетова душа.

Скоріше пробігай, дорого,
Від милого Яготина
До Переяслава старого...
Уже кінчається дорога —
І Переяслав вирина.

Вже Альта блиснула водою,
Лежить, мов шабля козака
В червоних плямах після бою.
Вже Альта блиснула водою,
В очах відбилась візника.

Вже дзвін роня вечірні звуки,
Вже промінець останній згас...
І Козачковському на руки,
Під дзвону вечорові звуки,
В знемозі хилиться Тарас.

НАД ЖІНОЧОЮ ДОЛЕЮ

Від серця відлягла недуга,
Уже свіжішим став з лиця, —
А за вікном осіння хуга
Порошить листям без кінця.

Бреде у латаній свитині
Чи покритка, а чи вдова,
Щось тихо промовля дитині
І в сповиточку зігріва.

Куди іде, вітрами гнана,
Чого шукає у імлі?..
Кива прощально лист каштана,
Поки не зірваний з гіллі.

...Поквапно він сіда до столу,
Зволожений вогниться зір,
Сльоза скотилась не додолу —
Впилась кровиною в папір.

І та кровина зігріває
Під тином кинуте маля...
А за поетом іздаля
Орел двоглавий позирає,
В мундирі царському кружля.

ВОГОНЬ ПРОМЕТЕЯ

Повиснули хмари незрушні, як гори,
Закрили і сонце, і сині простори...

А вітер наганяє стужу,
Мов кігтями, сухим гіллям
Шкребеться в шибку, прямо в душу —
І крає серце пополам.

Поет крізь далі невеселі,
Перо притисши до грудей,
Побачив: на кавказькій скелі
Прикутий б'ється Прометей.

Сіда орел йому на груди —
І кров'ю багряніє даль...
А на землі безправні люди
В його вогні гартують сталь.

В СЕЛІ ПІД ПЕРЕЯСЛАВОМ

Він так любив — хай спека, хуга,
Чи грому перші перекати —
У переяславського друга
У В'юнищах погостювати.

Ходив з рибалками бувало
Дніпровську воду сколихнути,
Щоб зачерпнуть пісень немало
І сили з глибини Славути.

І над дніпровою сагою
У дні безрадісні, похмурі,
Він сам, як явір над водою,
Схилявся у тяжкій зажурі.

Зустрів морозяного ранку
Дівча в благенькій одежині,
Малу заплакану Мар'янку —
І поклонився сиротині.

І обігрів своїм привітом
Чорнявоброву, карооку,
Що розквітає маком-цвітом
У найлютішу пору року:

— Зов'янь, як цвіт у холоднину,
Ще не розвившися... ніж мушу
Водить по наймах в літню днину,
Чи покриткою в зимню стужу...

Яку судьбі придумать кару?
Як вилить слово бунтівниче?!
...І кличе він повстанців з Яру
З Холодного — всім серцем кличе.

Переяслав-Хмельницький, Київ, 1954 р.
"Дніпро", ч. 3, 1955.

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, фомат: 10x7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Колоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна $0.90

РАЙДУГА — збірочка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10x7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна $0.35

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ", стор. 16, формат 10x7 цалів. Великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-х кольорах. **Ціна** **0.40**

"СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА" — збірочка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10x7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. Ціна $0.35

"РУКАВИЧКА", стор. 16, формат 10x7 цалів, великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк. Ціна $0.40

NOWI DNI
Box 452, Terminal A
Toronto, Ont., Canada

Л. ЧИКАЛЕНКО

ЯРИНО

(З мізинських спогадів)

Щонеділі, з полудня, коли сонце почне вже виразно спускатись з найвищої точки свого щоденного шляху, Мізин починає знову, як і вранці, оживати. Церковне свято закінчилось давно. Давно спорожнів цвинтар і довго-довго живої душі на вулицях не побачиш. Але як день уже похилиться к вечору, починається свято світське, а властиво поганське, і село знову починає гомоніти. Під хатами, у холодку стріх, на призьбах, розсідаються родичі та й так сусіди на суди та пересуди, по садках починають лунати співи та вигуки, а коло сільської розправи та коло великого громадського гамазею, з широким піддашшям, то вже неодмінно сходиться молодь на музики.

Не заблукали ще до Мізина з околишніх міст та містечок ні польки ні вальси. Як за дідів, як за батьків, так і тепер — і свої давні танці, і свої співи.

Здалека музики властивої не чути, а чути лиш бубон, який чомусь здалека не гуде, а тільки гупає. Музика тут чудна! Ну, скрипка, то така, як і скрізь у цілому світі скрипки бувають, але крім бубна та скрипки ще є тут і бас. Це вже такий струмент, якого, здається, і в Україні нігде більше не зустрінеш. Отака собі величезна скрипка, значно більша за гітару, але все ж менша від найменшої басолі. Усі дощечки, з яких вона зроблена, не клеєм тримаються купи, а дратвою шиті. Висить вона на мотузку, перекиненому музиці через шию, і прилягає своєю спинкою до його живота. Лівою рукою музика притискає баса горішньою його частиною собі до грудей. На гриф ця рука ніколи не переходить. У правій руці, як годиться, тримає музика смичка, звичайно саморобного. Його волосіння напинається не якимсь там шрубом, а просто таки пальцем правої руки, що держить смичка. Чіпляє музика ним за той дерев'яний цурпалок, у який заплішений долішній кінець волосіння і, тримаючи смичка за долішній кінець древка, сполучує таким чином вільний кінець волосіння з древком, напинаючи його пальцем, як і коли треба. На такому басі — три струни. Настроєні ті струни лише в кварту, а зачіпає їх музика по дві наразі. Отже, чуємо тільки два акорди: раз грубший, а по ньому три рази тонший: ту-ти-ти-ти, ту-ти-ти-ти, з потрібним скороченням кількости акордів другого тону, при кінці музичної фрази, до одного. Як то в тій пісні, що: "сви-ні-врі-лі, сви-ні-врі-лі, по-ро-ся-та в моркві". Мотиви до танцю все не складні, все козачкові, до яких завжди є і слова, веселі і здебільшого непристойні, як і в гуцульських коломийках. Вони викликають у слухачів вибухи реготу та вигуки. Але весело, і жижки самі тремтять до танцю.

Інша річ тутешні співи, особливо дівочі. Якось не випало мені тут бути на весіллі. А шкода! Певне ніде в Україні не зберіг весільний ритуал такої давнини, як тут, у глухому закутку Сіверщини.

Якось оповів мені місцевий інтелігент, учитель тутешньої школи, Федот Кошель, про те, що тут навесні співають дівчата якихось пісень, та таких, що чоловікам слухати тих пісень заборонено. Здивувався я тому немало і вельми то мене заінтригувало.

На розкопках у нас, коли відбувалося копання та відкидання ялової землі, з-понад тої "культурної верстви", яка нас цікавила, то наймали ми на той час багато робітників. Хлопці здебільшого копали, а дівчата тільки відкидали ту землю далі. Часто приходила на таку роботу і Явдоха, горбата стара дівка, що через своє каліцтво і заміж не пішла. То була якась сільська весталка. Чи як схарактеризувати інакше її ролю? То була жива енциклопедія, живий катехизм старовинних звичаїв, пісень, узорів. На весіллі вона між дружками за верховоду, на обжинках вона всім керує. Ну, просто живий музей. Отож якось і намовив я її прийти до нас, у дім "старої матушки", в супроводі декількох дівчат та заспівати мені кілька пісень, а я їх на фонограф запишу.

Студентська Петербурзька Університетська громада дістала була колись у дарунок від відомого нашого діяча, інж. Бородая, фонограф. Я часто брав його з собою у літні мандрівки і позаписував на нього багатенько чого цікавого.

В умовлену годину прийшла Явдоха з своїми молодими подругами. Спочатку дав я їм прослухати декілька пісень уже записаних раніше, від інших людей, а далі поставив їх тісненько одну коло другої перед фонографом і замовив їм проспівати пісню: "Ой, у полі три криниченьки". Пісні цієї співають тут майже так само, як і по інших місцях України, але і розклад голосів не такий та й слова не так вимовляються, як по інших краях. Одно — дифтонгів тут уживають, а по-друге — якихсь форм архаїчних. Уже сам початок цієї пісні тут: "Ой, у полі три криниченьки, там стояло три дівиченьки", а не "дівчиноньки", якийсь спеціяльний відтінок, який специфічний запах надає цій пісні в тутешньому виконанні. За цією пішли інші, також характерні, що співаються всім хором в унісон, як, зрештою, всі пісні ритуального, поганського змісту.

Цікаві надто обжинкові, а зокрема:

"Наша пані до-о-бра —
Зарізала бобра,
Сама спожила-а,
А нам не дала-а,
А-а-а-ух!

Наша пані велика —
Зарізала індика,
Сама спожила-а,
А нам не дала-а,
А-а-а-ух!

Чудні оці закінчення з вигуком наприкінці. Не гармонійні вони, якісь чужі, дикі для людей з інших сторін, але давні-прадавні, повні вислову якогось почуття нам уже тепер незнайомого. Тому й незрозумілі, мабуть.

Нарешті прошу заспівати тої пісні, що без хлопців співається, що то вони, дівчата, насамоті співають, навесні, здається, на Юрія, коли худобу уперше на пашу виганяють. Збентежились дівчата, мотають головами, але по тому, що всі, як одна, на Явдоху дивляться, бачу, що весь мій успіх від її рішення залежить. Зніяковіла вона. Дивиться на мене і каже, що тієї пісні співати тепер не можна, не годиться. Я напосідаюся, обіцяю, що ніхто, крім мене, не знатиме про це, та, зрештою, й вікна щільно позачиняємо, щоб знадвору не було чути. Вживаю всього свого авторитету, зловживаю своїм становищем працедавця — їм, дівчатам, і цілому селу.

Явдоха капітулює, але з якоюсь до краю стурбованою міною, наче звіринка якась застукана в суточках з яких утекти вже не може. Знову стають дівчата одна коло другої і співають. Голос трохи подібний до обжинкової, попередньо співаної, але, зрештою всі ці поганські пісні дуже одноманітні. Голос їх, наче гойдається: то вгору, то вниз на якихось п'яти-шести тонах, чим вони нагадують, між іншим, і більшість наших колискових пісень.

"Ой, у полі зеленому сидить Ярино!
Ярино, молодий Ярино!
У-у-у-ух!

Ой, під дубом зеленим сидить Ярино,
Ярино, молодий Ярино!
У-у-у-ух!"

Слова все йдуть, але все ті самі, з невеличкими тільки змінами, без жадного майже змісту, без жадної фабули чи оповідання. Все про того Ярина молодого, що то сидить він, то там, то там. Одноманітно, як якась молитва чи замова. Тільки отой вигук у кінці повний такої експресії, що аж мороз від нього по всьому тілі пробігає, порушує загальну монотонність.

Щось тужливе і могутнє в ньому чується і таке ж первісне, первісне... Це ще передлюдської стадії, не мовний, а голосовий вираз того почуття, що опановує весною кожну молоду істоту. Чується в цьому вигуку заклик до когось, вимога, скерована в світ до когось бажаного, потрібного, але до кого і нащо — цього ще сформулювати не може. Якийсь, з весняним сонцем, нові сили пробудилися, що кудись кличуть, чогось вимагають, але такі нові і потужні, що жива істота сама собі ради дати не може і звертається з якоюсь скаргою до цілого світа. А в першу чергу до сонця, що збудило ці сили зі сну зимового, відібрало спокій і хвилею нового життя заповнює всі клітини тіла. До Бога, до джерела цілої земної енергії скеровує свою скаргу дівчина в цім слові, у цім заговорі. До сонця, до Ярина. Ти молодий, ти гарний, все коло тебе молоде, повне сили, "зелене", ти скрізь, але де ти сам, чому ти від мене криєшся! Прийди! Втілися в когось! Я ось тут! Я жду! Я шукаю тебе! У-у-у-ух!

На Сіверщині, за часів київських літописців, коли вірити авторові "Повѣсти временних лѣт", подруж ще не було. І то, певно, не про церковні подружжя іде мова, а взагалі про подружжя, як якусь громадську установу. Сходилися представники різних статей, десь на межах своїх громад, гнані одні до других непереможним інстинктом, і там відбувалися різні ігри, забави та співи, нав'язувалися знайомства на лугах, під дубами і там же відбувалося парування. Добою матріярхату віє від цих відомостей, переказаних нам літописцем. Сходилась молодь та й розходилась, кожне до свого села. Дитя, що приходило на світ, не знало свого батька, як не знала, можливо, більше його і мати тієї дитини. Бог Ярино зводив їх, а ніякий інший бог їхнього зв'язку надовше не затримував. Знали тоді сіверяне бога Ярина-Ероса, але бога відповідного Гіменею у них ще не було.

Співають дівчата і співає Явдоха. Вони ще викличуть, ще замолять на себе ласку і увагу Ярила, а вона, горбата каліка, не одну вже весну в гурті своїх подруг співала цього співу і все надаремне. І в її голосі чуються наче не ті тони, як у її молоденьких подруг. Вони ще свого дождуться. Вони своє вимолять, а вона ніколи, бо весна її давно вже минулася, якщо взагалі була.

Юрій ШЕРЕХ

Непроростілі зернята

1.

Збагни, який ти азіят мізерний.
П. Куліш

Герої "Синього птаха" Моріса Метерлінка подорожують примхливим маршрутом. Серед їхніх станцій ми знаходимо країну минулого, що його вже нема, і країну майбутнього, що ще не народилося й тільки чекає на початок свого життя, готове вирушити в існування, коли прийдуть реченці і здійсняться вироки. Та життя часом буває складніше від фантазії письменника-символіста. Є зерна, вже народжені, але не проростілі, зерна, що ніколи не були теперішнім, що належать минулому, але нездійсненому минулому, що пропустили свої терміни, а все таки тягнуться до майбутнього і тим майбутнім хочуть бути. Українська література Харкова й Києва двадцятих років належить до цієї країни поза часом і простором, країни, що народилася і не жила, похована, але не вмерла.

Гарячковість еміграційних дискусій про "Мину Мазайла" або Хвильового (не кажу тут про тих дискусій рівень!) спочатку мене дивувала. Невже можна сприймати твори майже тридцятилітньої давности як нові? Ба не просто нові, а новіші за все написане потім. Бо нема твору, написаного в останні роки в Україні чи в еміграції, що збуджував би такі пристрасті чи запал. Пристрасть і запал у цьому випадку одначе не вдавані. Вони спражні. Твори української літератури 20-х років справді нові для майже всієї еміграції. Можна з цього приводу обурюватися й протестувати проти відсталости української еміграції.

Одначе, якщо розмислити холодно й тверезо, то річ тут не лише в культурному рівні нашої еміграції. Якби твори наших 20-х років перевидати сьогодні в Україні, напевне, реакція була б подібна. І справа тут не тільки в тому, що твори ці переслідувано, а потім вилучено. Причини глибші. В аналізі становища гору звичайно бере почуття. Але з нього нема користи. Що дає — кричати сліпому "Ти сліпий", глухому — "Ти глухий" і українській еміграції — "Ти невіглас"? Сліпий від цього не прозріє, і культурні зацікавлення еміграції не зміняться.

Тим часом факти говорять простою мовою. Стара еміграція, що покинула Україну десь коло 1920 року, лишилася на рівні ідеалів літератури того періоду — між Грінченком, Кащенком і Олесем, з уявою про Чупринку як найсміливішого з експериментаторів. Еміграція з Галичини ніколи не знала літератури Києва й Харкова 20-х років, за винятком тих спеціяльно вилучених і пристосованих до ідеології вісниківства клаптів її, що їх подавав і визнавав "Вісник" або вісниченята — романтика моря Влизька й Яновського, проголошені виявом українського — ох! — войовничого волюнтаризму тиради Аглаї з "Вальдшнепів" або переспіви російського Гумільова в поезії декого з неоклясиків. Усе це нічого спільного з літературою УСРР 20-х років як цілости не мало. Нарешті, третя і остання група еміграції — підрадянська еміграція. Вона поділяє те, що типове для читачів з УСРР взагалі. І тут не буде перебільшенням, коли скажемо, що взагалі впливи літератури 20-х років на читача в УСРР, всупереч усім культивованим тепер на еміграції легендам, були мінімальні і в головному обмежувалися на студентстві і мистецькій інтелігенції.

Прості цифри доводять це. Сьогодні наклад київської "Вітчизни" доходить 20.000—25.000 примірників. Але наклад українського журналу 20-х років не перевищував 3.000, а здебільшого був далеко менший. "Нова генерація" розходилася в кількості 623 примірники! Але і попит на "Літературний ярмарок" був не на багато вищий. І довгий час після того, як журнал перестав виходити, а ще не був вилучений, його числа продавалися на "книжкових базарах" Харкова з величезною знижкою і все таки не знаходили собі покупця. До популярности і м е н и Хвильового далеко більше спричинилися напади на нього з довгими витягами з його творів у погромних статтях Хвилі, Гірчака і більших вождів партії (так що може якоюсь мірою їм і вдячність в історичній перспективі мала б належати!),

ніж самі його твори. Палка і кревна зацікавленість диспутів про літературу в студентських і мистецько-інтелігентських колах не повинна заступати для нас усвідомлення того факту, що це була тільки тонка плівка, що переважна більшість не тільки людности взагалі, а й читацької людности УСРР не знала літературної продукції своїх письменників 20-х років, що література цього періоду не запустила хоч трохи глибокого коріння в далеких від літератури середовищах.

Ми любимо леґенди, і плачемо, як дитина, що втратила ляльку, коли в нас забирають ці леґенди, коли за позірністю наших бажань нам розкривають те, що справді було. Одначе факти лишаються фактами. Навіть коли не ходити далеко і не викопувати статистичних даних про книжковий ринок УСРР 20-х років, то й факти сьогоднішнього дня говорять про те саме. Хто боронить, приміром, Хвильового в теперішній трагікомічній "дискусії" про його творчість і значення? Не називатиму тим часом імен, але легко помітити, що майже всі вони — студенти і переважно студенти літературних факультетів того часу (не виключаючи і автора цих рядків) або представники мистецької інтеліґенції.

Так склалося, що українську літературу Києва й Харкова ніби вперше відкривають тепер, принаймні на еміґрації. Час ніби перевернувся, твори написані сьогодні не викликають активного відгуку, а твори, писані щось із 30 років тому, виявляють подивугідну злободенність і здатність зворушувати — щоб не сказати дратувати — сьогоднішнього читача й глядача до глибини душі чи тих органів, що виділяють жовч.

Зрештою й чисто технічно, багато творів того часу вперше тепер стають приступні читачеві. На ринку з'явилися й боязко посіли своє місце на запорошених полицях книгарень між Нечуєм-Левицьким, Кащенком і Олесем — твори Підмогильного, Миколи Куліша, Яновського, Антоненка-Давидовича, чудесне листування вапліт'ян, зібране в "Голубих диліжансах", пущених у романтично-примарну й вибоїсту путь Юрієм Луцьким. Так що ж, можна говорити про початок відкриття українського письменства 20-х років, бодай поза межами УСРР?

На жаль, таке припущення було б передчасним, ба просто хибним. Авторитетні книгопродавці твердять інше. "Майстер корабля" Яновського не йде. "Місто" Підмогильного йде, але мляво, і то почасти тому, що дехто з читачів глухо чув, ніби там можна знайти якісь пікантні місця. Кількість передплатників на твори Едварда Стріхи гумористично мала. Натомість іде, кажуть, нова книжка Лепкого про Мазепу. Я не мав нагоди прочитати її, але якщо вона написана в тому ж дусі, що попередні твори Лепкого про Мазепу, то з літературою має цей твір мало спільного, бувши грандіозним і ультра-патріотичним, як кажуть у Галичині, к і ч е м, хоч і написаним у найкращих намірах, щоб бути "б у д у ю ч и м" твором. Так чи так, твори Лепкого, навіть такі справді мистецькі, як "Під тихий вечір", своїм духом і стилем цілком вкладаються в період до 20-х років.

Отже, м а с о в и й читач, щоб скористатися з вислову радянської мови, не горить бажанням ознайомитися з творами письменства 20-х років. Не буде помилкою сказати, що коли він щонебудь знає про ці твори, то переважно з писань тих Лясковців, Пакленів тощо, що тепер вишукують комуністичну "контрабанду" в творах 20-х років з такою ж ретельністю, з якою давніше вишукували в них націоналістичну "контрабанду" Хвилі й Гірчаки. Історія повторюється, сучасні "антихвильовисти" подають руку антихвильовистам 20-х років, а література... література власне тут ні при чому, і твори так само й далі лишаються непроростими зернами, чимсь, що вийшло з країни минулого, не стало сучасним і не має взаконеного становища в країні майбутнього. Як колись величезна більшість знала Хвильового чи Миколу Куліша не з того, які вони були, а з того, як їх, підмальованих під чортів, виставляли на привселюдний показ інтерпретатори-тортурмайстрі, так і тепер у загальну свідомість письменники 20-х років входять карикатуринми постатями, зменшеними в розмірі до маштабу їхніх теперішніх карлуватих горевикривателів.

Зрештою, з ширшого історичного погляду роля цих викривателів, мабуть, позитивна. Маштаби їхнього думання жалюгідні, і арґументи побудовані або на спрощенні або на фальшуванні. Але несамовитий галас і гістерика, що їх вони зчиняють чи симулюють, роблять твори письменників 20-х років забороненим плодом, а заборонене завжди цікавить. Може дехто, спокушений їхньою лайкою, й справді наважиться взяти в руки ті вибухові речовини, чи то пак проскрибовані твори.

Натомість далеко шкідливіша роля тих оборонців літератури й письменства 20-х років, хто — не сумніваюся, в добрій волі й вірі — починає пристосовувати боронену ним літературу до штампів сьогоднішнього дня еміґрації. Еміґрація сьогоднішня, поскільки вона не сховалася в приватне існування, живе під знаком перегонів у патріотизмі. Тут не місце докладно аналізувати причини цього явища. Соціологія еміґрації — тема, не позбавлена інтересу, але не в журнальних статтях її розв'язувати. Щождо перегонів у патріотизмі, явище це постало почасти з щирого фанатизму, почасти з партійної конкуренції (Я патріотичніший від усіх! Гуртуйтеся навколо мене!), почасти було використане не надто принциповими ділками, які, вирішивши, що й на патріотизмі можна будувати бізнес, активно й собі взялися підігрівати й так досить розпечену атмосферу, якою не легко дихати. Тепер уже не завжди легко встановити, де патріотизм справжній і щирий, а де він машкара Тартюфа чи просто спекуляція.

Перегони в патріотизмі вияловили культурне життя еміґрації. Справжні культурні діячі мовчки сидять по своїх закапелках або тікають у чуже середовище. Творча діяльність і вільна думка перешкоджені в своєму вияві. Читаючи переважну більшість еміґраційної провідної преси, треба робити знижку на розпечену атмосферу або й просто виходити з критерію, що чим більше ця преса про якунебудь подію українського еміґраційного культурного життя пише, тим менша вага цієї події. Спростачення й спровінціялізування культурного життя, осягнене в УСРР як-не-як ціною многолітнього терору, тиску й нагінок, на еміґрації здобуте за яких 5 років і без жадного поліційного апарату.

Я пишу це не для того, щоб з кимнебудь полемізувати або когонебудь перевиховувати, тим більше не для того, щоб реформувати еміґрацію. Дискусії можливі між людьми більш-менш одного культурного рівня й доброї волі. Інакше вони в найкращому випадку перетворюються на розмову двох глухих, у гіршому — на писання привселюдних чи потаємних доносів. Годі сподіватися, що когонебудь з учасників патріотичних переговорів можна навернути на розум, чогонебудь переконати. Не дискутувати тут треба, а вийти з задухи й смороду й творити культурні цінності, оглядаючися за товаришами-творцями, а з біди — і в цілковитій самоті. Навіть на безнадійні хвороби є один лікар — час. Що вище шумовиння, то скоріше воно вляжеться.

Увесь цей відступ — не лірика і не викриття. Це тільки констатація фактичного становища. Потрібний він тільки для того, щоб промовити до тих критиків і популяризаторів, хто зі зрозумілого бажання зробити дорогих їхньому серцю письменників 20-х років прийнятними, вільно чи невільно починає пристосовувати їх до стилю й рівня учасників перегонів у позірному патріотизмі. Вільно чи невільно, тоді починається фальсифікація нашого письменства 20-х років. Фальсифікація тим прикріша, що вона безрезультатна. Бо не можна примирити непримиреного, і не можна змусити жабу відчути красу льоту.

Велич Хвильового зовсім не в тому, що він кинув гасло "Геть від Москви!" — це гасло було кидане й

перед ним. Велич його не в тому, що його Аглая — активна волюнтаристка, такий собі Донцов у спідниці. Донцов існував і до образу Аглаї, і це ще питання, чого він більше завдав українській культурі й політиці — користи чи шкоди. Підмогильний зовсім не писав про те, як українське село завойовує місто, і зовсім не захоплювався українізацією. Яновський зовсім не був таким собі завжди бадьорим романтиком моря й степу. Його спопуляризовані вислови типу —

> "Завше відчувати на щоках вітер шляхів. Бачити попереду просторінь. Не думати, потрапивши в пісок, що за піском немає трави. В чагарникові знати, що шлях не перетято і попереду лисніе бита путь... Жага за просторінню! Вперед — кричить моя істота! Людині не властиво стояти. Не властиво відчувати розпач. Ганебно — плекати страх." —

однаково добре пасують до штампів вісниківства чи радянського казенного оптимізму. Тільки ж вони навіть не авторові, а вкладені в уста поданої не без іронії механізовано-активістичної людини "майбутнього".

Усі такі й подібні твердження — а їх є в обігу безліч — фальш і зачісування письменників 20-х років під моду, що панує сьогодні на еміграції. І всі вони означають неймовірне й болюче приниження й применшення провідних літераторів наших 20-х років. Усі наші "дискусії" про те, чи Хвильовий був чекістом, чи Микола Куліш — комуніст чи націоналіст, чи твори Підмогильного порнографічні чи ні і так далі, — не мають жадного значення для розуміння й оцінки нашого письменства 20-х років. Вага літераторів і літератури того часу полягає насамперед у тому, що вони були повними людьми, що вони не боялися говорити правду і хотіли творити повну літературу, а не пісну, щоб використати формулу Підмогильного. Ось цитата:

> "Лихо в тім, що література наша п і с н а. Я завжди порівнював письменника з пекарем. Із маленької опари він випікає хлібину. Піч у нього добра, дріжджі добрі, і тісто своє він не лінується місити місяць, рік і кілька років. Та коли він несмілівий, коли боїться того, що сам думає, і того, що думають інші, то краще йому закрити пекарню і йти в народні вчителі."

Чого в нас вимагають керманичі "громадської думки", — це передусім пісної літератури. Вона зветься в них "будуючою". Зрештою назва ця так скомпромітувалася, що останніми днями вони заступили її на "здорову". Як би не назвати її, мова йде про літературу, що повторювала б ті загальники, які повторює вже мало не вся преса. Що стікають безконечним потоком на кожних українських сходинах. Чого ті керманичі найбільше бояться, — це вільної, сміливої думки. Вони не сміють бути повними людьми, і вони дивляться на твори, що таку людину подають, як чорт на хреста. Вони піддають такі твори анатемі на шпальтах газет і раді були б піддати їх церковній анатемі (Як це, здається, вже практиковано в білоруській еміграції). На щорічних словоблудствах вони вивалашили Шевченка, творчість Франка вони звели на "Не пора" й "Каменярі", притрусивши землею "Зів'яле листя" чи "Сойчине крило", і вони не можуть заспокоїтися, поки тим чи тим способом не позбудуться всього великого й всього справді людського в українській літературі.

Якщо є сенс у існуванні, якщо є сенс у перевиданні провідних творів наших 20-х років, то він насамперед у тому, щоб привчати українську людину до того, що вона має право і обов'язок бути повною людиною. Той критик, який нагинає літературу 20-х років до пересічі, що панує в культурному житті української еміграції (саме сполучення понять — культурне життя і українська еміграція робиться чимраз неправдоподібнішим), не популяризує кращі осяги наших 20-х років, а принижує й перекреслює їх. Для тих, хто не спроможний розуміти Підмогильного чи Яновського, ми не зробимо цих останніх прийнятними, якщо пустимося на наївну й доморобну хахлацьку хитрість, — ану, причепурім майстрів 20-х років під Лепкого!

Зрештою треба підкреслити, що письменники наші — справжні письменники — зовсім не прагнули бути масовими, а свої твори зробити здобутком "широких трудящих мас". Це вони виступили проти плужанства, цього літературного козакування по селах і хуторах. Це вони замкнулися в ексклюзивні письменницькі організації. Бо вони хотіли говорити й говорили до тих тільки, хто мав вуха й голову, щоб чути й розуміти їх. Найбільшим знущанням з пам'яти Юрія Яновського є доданий у виданому НТШ "Майстрові корабля" анонімний словничок, делікатно названий "Пояснення деяких слів". Тут читач довідається, приміром, що "архаїзм — застаріле слово", "акробатика — руханкове мистецтво", "бухта — малий залив", "гример — мистець характеризації" й десятки таких же непотрібних, безглуздих і безграмотних означень. Ніби Яновський писав для впорядників букварів, для читачів, що не знають цих слів, для сільської просвіти. І ніби, якщо з'ясувати значення цих слів — навіть з'ясувати їх правильно, читач цього рівня зрозуміє і оцінить твір як цілість!

Пророчим показався наведений вислів Підмогильного про народного вчителя в ролі письменника чи законодавця літератури. Він зрештою змістом своїм збігається з тим, що Хвильовий вкладав у поняття просвітянства. Ні, я не проти народних учителів. Вони виконують місію надзвичайної відповідальности, і майбутнє нації великою мірою лежить у їхніх руках. Але народний учитель має вчити дітей у початковій школі. Коли народний учитель стає на чолі наукової установи — це означає кінець науки. Бо його роля й психологія — роля й психологія популяризатора, спрощувача, а не відкривача. Коли народний учитель чи, вибачте, "професор гімназіяльний" стає законодавцем літератури — література кінчається. Починається патріотичний "кіч" (себто попросту халтура), починається читанка для не надто письменних читачів. Підмогильний і Хвильовий тисячу разів мають рацію. У культурі нації функції письменника й народного вчителя мають бути суворо розмежовані. І може одним з найбільших осягів 20-х років у літературі є те, що вона в своїх найкращих, найвищих проявах вперше виразно й недвозначно розмежувала ці функції. У ній уже були неможливі Грінченко чи Кащенко. Навіть Васильченко ставав анахронізмом.

Радянський режим в Україні спромігся знов стягти літературу до рівня читанки для початкової школи. У найновішій поемі дипломованого і орденованого поета УСРР Платона Воронька є рядки:

> Бігом до Лідії Петрівни.
> А та книжок наклала гору,
> Паперів, зошитів,
> І мрійно
> На все те дивиться, шепоче...

Це релігія книжки, чиїм жерцем є народний учитель, але релігія, надбана ціною примітивізації книжки. На такий самий рівень, тільки без тієї віри, стягнено майже всі прояви літератури в українській еміграції сьогодні. Критики, що намагаються пристосувати до цих вимог вершини літератури 20-х років, стягають ту літературу на той самий рівень, чи вони того хочуть, чи не хочуть. Тим часом література ця писалася для тих, хто хоче й може її розуміти. До неї треба дорости (як є змога!), а не її треба знижувати. Кажучи словами Архипенка: "Мистецтво створене для всіх, але не всі створені для мистецтва". Упорядник словника до "Майстра корабля" продемонстрував наочно, що його життьове покликання хіба писати брошури для "народу" на тему, приміром, "Як Мелася корову від здимання рятувала".

Дальші нотатки цього циклу — циклу про непроростілі зерна української літератури й духовости, знову витягнені на світло сонця еміграційними видавцями, і

Проф. М. МІЛЛЕР

Кубанщина - частина України

Географічне середовище та природні умови не діють як основні двигуни людського розвитку. Проте, оскільки людське суспільство живе в певних природніх умовах, поборюючи їх і використовуючи у своїх інтересах, ці умови не можуть не відбиватися на розвитку людства та на його історії.

Кубанщина за своїми географічними та природними умовами, уявляє собою частину Надчорноморської степової смуги, з тим же топографічним та кліматичним характером і з тим же Надчорноморським чорноземом. Степова смуга, починаючись десь аж у Монголії, простягається далеко на захід і підходить впритул до Чорного моря, де й перерізується упоперек, углиб суходолу, великими ріками, що розходяться від Чорного моря промінням — Дунай, Дністер, Дніпро, Дін, Кубань. Ці ріки пов'язують Надчорноморські краї з Чорним морем, а через нього і з Середземноморським басейном.

Завдяки цим загальним умовам Кубанщина уявляє собою в природному відношенні частину України, саме її південно-степового краю. Разом з тим і історія Кубані, від найдавнішого часу і до сьогодні, уявляє собою частину історії України.

Терени ж Росії, що визначаються в основному лісовою смугою північно-східньої Европи, з усіми своїми природніми умовами, переходять безпосередньо до Західнього Сибіру.

У зв'язку з тим історія людського суспільства та культури в Україні та в Росії, вже від найдавніших часів, складаються та розвиваються окремо і цілком нарізно та в інших формах: в Україні підо впливом Чорноморсько - Середземноморського культурного кола, а в Росії — підо впливом Урало-алтайського та Сибірського культурного кола. У зв'язку з цілком різними природніми та географічними умовами, напрямком та характером культурних зв'язків, культурний розвиток в Україні відбувається відносно швидче, в той час як у Росії, завдяки бідности природних умов та зв'язків з культурними осередками, цей розвиток відбувається далеко повільніше, з великим запізненням. Зокрема ж у розвитку України та Росії ця різниця виявляється вже від найдавнішоог часу, від самої появи першої людини у Східній Европі, набираючи чим далі то більших розмірів, при чому Кубань увесь час, на всьому протязі історії, виступає яко частина України.

Перші сліди найдавнішої людини за доби так званого нижнього палеоліту, для цілої Східньої Европи знайдено було на Чорноморському узебережжі Кавказу, на Кубані, у Криму, на Дніпрі та на Дністрі. У наступну добу середнього палеоліту, коли людина стає вже значно міцнішою і збільшується кількосно, отари первісної людини стають ряснішими та розходяться ширше й далі. Сліди цієї людини знайдено вже по всій Україні — на Кубані, на Дінці, у Криму, на Дністрі та на Дніпрі — на північ аж до Десни. У Росії ж усі ці довгі часи людина ще повністю відсутня. Лише у верхньому палеоліті людина опановує первісною технікою остільки, що може робити якісь житлові притулки, одяг зі шкіри та полювати облавою на великих тварин. У зв'язку зі зростом виробничих сил людські орди цього часу швидче розмножуються і розповсюджуються ще далі, у тому й на північ, з'являючись уперше і в Росії.

З переходом до нового кам'яного віку (неоліту) різниця між культурним розвитком людини в Україні та в Росії набуває ще більших розмірів. Людство цього часу в Україні широко розгортає рибальство та полювання, а до кінця доби також і скотарство та сапкове хліборобство. У ці часи в Україні розгортається своєрідна, висока, так звана Трипільська культура. В останньому періоді неоліту в Україні розповсюджуються й перші знаряддя з бронзи, привозні з Кубані, де виникає вже на той час осередок бронзового виробництва (3-тє тисячоліття до Р. Х.).

У Росії ж неоліт, що починається більш-менш синхронічно з українським, дає культуру, що має бідний та консервативний характер, без будь-якого впливу сусідніх вищих культур, і та культура жевріє по несходимих лісах та болотах протягом кількох тисячоліть, навіть і в ті часи, коли в Україні розгорнувся бронзовий вік з місцевими виробничими осередками та широкими культурними зв'язками з Кавказом, Закарпаттям та Середземноморським басейном.

Нарід, що приніс в Україну бронзову культуру на початку 2-го тисячоліття до Р. Х., прийшов, очевидно, понад Чорним морем через Кавказ і приніс з собою взагалі високу культуру. Уся ця культура цілком тотожна тогочасній культурі Егейського басейну. Тому

матимуть на меті подати кілька спостережень про твори нашого письменства 20-х років у світлі критеріїв, тут висловлених, без пристосування до політичних чи партійних гасел сьогоднішнього дня, без пригинання до читача, що може й добра людина й добрий громадянин, але — не читач літературних творів. Фактично першою статтею цього циклу була моя стаття "Хвильовий без політики", давніше опублікована в "Нових Днях". Другою має бути стаття про "Місто" Валеріяна Підмогильного. Вона, як і всі дальші, вже не порушуватиме проблем української еміграції сьогодні. Вони прагнутимуть говорити лише про те, що справді має право називатися культурою.

Коні в степах Кубанщини.

Пасіка на Кубанщині, вивезена під соняшнокові лани.

більшість дослідників і вважає, що носії цієї культури перейшли в Україну аж з островів та узбережжя східньої частини Середземного моря. Сталося це під тиском великого пересування народів в басейні Середземного моря, що саме відбувалося в ті часи. Цей нарід мав цілком сучасний індо-европейський склад та вигляд, чому наука вважає цих носіїв бронзової культури за предків сучасного індо-европейського населення Европи, у тому й українського народу. В Україні цей нарід залишився на всі наступні часи як етнічний субстрат, переживаючи всі культурні зміни та історичні події на терені України. Ця культура і її носії зайняли всю Україну, у тому й Кубань, ніде не дійшовши до Росії, де її пам'ятки невідомі зовсім. У Росії ж довгі часи жевріє неоліт, носіями якого були численні фінські племена.

Ткими ж характеристичними та єдиними для Кубані і Украни уявляються і всі наступні етапи в розвитку бронзового віку. Основним осередком розвитку бронзової індустрії для всієї Надчорноморської степової смуги, від самго початку, уявляється Кубань. З середини бронзового віку — Закарпаття. Бронзові вироби, що йдуть зі сходу на захід і навпаки, ніби то змішуються в басейні Дніпра. Таким чином на всьому протязі бронзового віку Кубань і Прикарпаття уявляються не тільки частинами Украни, але й грають передову ролю в розвитку її культури.

У праскитську добу (800-600 рр. до Р. Х.) Кубанщина пов'язується з Україною новою, Гальштатською культурою, що також надходить до України з Кубані і якої зовсім не було в Росії.

У скитську добу (6-1 ст. до Р. Х.) Кубанщина знову пов'язується з Україною знаменитою скитською культурою, що невідома більше ніде. Найбільш відомими пам'ятками цієї культури уявляються так звані "царські могили", що сягають височиною 20 мтр. З цих могил походять золоті і срібні речі, що мають світову славу. Найвідоміші знахідки походять з могил пониззя Дніпра, Кубані та Слобожанщини (Вороніж).

Від 6-го ж ст. розповсюджуються по всій Україні грецькі культурні впливи, що йдуть через низку великих грецьких колоній-держав та менших торговельно-промислових осередків, заснованих греками по всьому північному узбережжі Чорного моря. З них набули найбільшої слави та увійшли до історії — так України, як і світової, — такі, як от Тіра, у гирлі Дністра, Ольвія — у гирлі Дніпра, Херсонес та Пантикапей — у Таврії, Танаїс — у гирлі Дону та Фанагорія в гирлі Кубані. Міцний вплив найвищої в світ на той час грецької культури, відбився на дальшому розвитку культури України. Проте, всі ті впливи до Росії ні в якій мірі не доходили.

Від першого ст. в Україні та на Кубанщині скитська культура змінюється трохи вищою, сармато-аланською. Разом з тим по Україні розповсюджуються римські впливи. Римськими залогами довший час був зайнятий північний берег Чорного моря.

Наприкінці 4-го ст. нашої доби по Надчорноморських степах починається рух тюркських племен, що надходять з Азії і викликають "велике переселення народів". Цей рух продовжується довший час і лише з 8-го ст. в Надчорномор'ї настає якась стабілізація. Від цього часу греки (Візантія) знову розгортають велику торгівлю у Таврії, на Дніпрі, на Дону та на Кубані. Найбільшими торговельними осередками того часу були Херсонес у Таврії, Русія у гирлі Дону та Таматарха в гирлі Кубані.

Разом з тим на Дніпрі починає формуватись перша українська держава з осередком у Києві. У 10-му ст. цей процес закінчується тим, що київський князь Володимир Великий приймає християнство через Херсонес. Разом з християнством в Україні з'являються письмо, наука та мистецтво, у вищій для того часу формі. На той час до складу української держави входить і Кубанщина, т. з. Тмутораканське князівство. Кубанщину колонізує українське плем'я сівєр, але Тмутороканське князівство має й безпосередні зв'язки з Києвом морським шляхом. Українські князі збудували в Тмуторакані дві цекрви. По всій Кубані розляглися українські села. З цього часу Кубанщина входить в історію українського народу. У 12-му ст. українські князі, під тиском кочовиків, покинули Тмуторакань, але за-

лишки української людности в Надозів'ї згадуються ще довгі часи. Наступні часи Кубань пов'язується з Україною історією степових кочовиків, з якими веде боротьбу українська держава.

Від 16-го ст. Україна, в боротьбі з тюрками, висуває передовий форпост — запорізьку Січ. У 17-ому ст. запорожці все більше й більше запановують Озівським морем. Після 1709 р. запорожці еміґрували на терени Турції і заснували на понизі Дніпра Олешківську Січ. Звідси запорожці остаточно захопили Озівське море і створили низку рибальських осель на Кубанському березі. Після повернення у 1734 р. на пороги та заснування Капулівської Січи, запорожці посилили колонізацію Кубані, осередком якої на той час був Темрюк біля гирла Кубані.

У 1775 р. Москва знищила Запорізьку Січ. Більшість запорожців виеміґрувала до Туреччини, інші розбіглися. Така ліквідація запорозького козацтва була не в інтересах Москви. Тому вже в 1783 р. Москва доручила А. Головатому, Х. Чепізі та Легкоступу набирати людей, охочих до служби "в козачому званії". У 1787 р. зі зібраних запорожців та набраних нових козаків було створено "Військо вірних козаків", отаманом якого затверджено Чепігу. Поверх 10.000 козаків було поселено на узбережжі Чорного моря, між гирлами Дніпра та Бога. Це військо одержало назву: "Чорноморське козаче".

У 1792 р. чорноморських козаків переселено на Кубань, де вони заснували місто Катеринодар (тепер Краснодар), як осередок, і 40 куренів по області. Козаки зберегли на Кубані козачий устрій і правління, з розподілом терену та людей на полки (курені). У 1808 р. до Чорноморських козаків на Кубані приєдналося 500 запорожців, що повернулися з Туреччини. Від 1810 до 1850 р. Московський уряд переселив на Кубань з України 100.000 осіб. У 1829 р., після війни з Туреччиною, з Турції знову повернулася частина запорожців на чолі з отаманом Гладким. Їх було поселено на північному березі Озівського моря, але в 1864 р. частину з них переселено на Кубань. У 1865 р. Чорноморське військо було перейменоване на Кубанське. Разом з тим, протягом усього 19-го та початку 20-го століть продовжувалося переселення на Кубань селян з України і, за даними перепису 1897 р. українське населення на Кубанщині на той час сягало 85%.

Таким чином, як видно з цього найкоротшого огляду історії Кубанського краю в його відношенні до Великої України, цей край географічно, як і взагалі природно, уявляє собою неподільну частину південної степової України. У своїй же історії Кубанщина входить у історію України вже з передісторичного часу, з моменту становлення та розвитку первісного суспільства. І вже від того часу, як і до кінця, немає нічого спільного з Росією. У дальшому часі, після великого переселення народів, Кубанщина входить уже безпосередньо в історію українського народу, починаючи з формування першої Київської держави. Так само і протягом усіх пізніших часів Кубанщина відграє важливу ролю в історії України, починаючи від походів Святослава Завойовника та Тмутораканського князівства, і аж до нашого часу.

Цього становища Кубані та її населення не сміємо забувати, будуючи наше майбутнє.

ХОЧЕТЕ ФОТ З ОФІЦІОЗУ ОУНр С. БАНДЕРИ?..

"Шлях Перемоги" ч. 23 (67) від 5 червня 1955 р. в замітці "З москвофільського загумінку" (за підписом (іч) намагається кпити з ред. В. Гришка і з мене, що ми, мовляв, "вдаємо", що належали до підпільних антирадянських груп в Україні. У тій замітці, між іншим, пишеться: "Пождіть ще трохи, а почуємо не одно на цю тему від подібних їм "революціонерів".

Справді почуєте! Ми зараз не можемо всього писати й говорити, бо наразили б багатьох, що може ще живуть в Україні, на смерть. Щождо моєї оборони "бардів неділимства — Драгоманова, Винниченка, Марголіна та інших — перед Донцовим", то скажу, що я їх ніколи не боронив, що я з їх ідеологією маю дуже мало спільного, але до ворогів нашого народу я їх не зараховував і ніколи не зарахую.

Та справа не в тім. Справа в тім, що в органах ОУНр С. Бандери, зокрема в "Українському Самостійникові", поки ще він **не був** у руках "двійки", саме про мене кількакратно писались цілком протилежні речі. І саме й стверджувалось оті підпільні групи і мою участь у них. Чи панове опоненти з ОУНр хотять, щоб я видрукував фота тих друків? Можу. Але ж ви знаєте, що в таких випадках, коли справа доходить до фот, я називаю речі власними іменами. А коли справа йде про вашу партію, що я починаю називати з її керівника, бо треба ж навчити таку голосну партію, як ваша, відповідати за свої слова й дії. Скажете, що С. Бандера тут не винен. То хай повикидає з своєї партії осіб, які за свої дії не в спромозі відповісти.

На цей раз я ще обійдусь без фот, але скажу редакторам "Шляху Перемоги": Запитайте про це хочби Олексу Калинника: 1. Хто був головою підпільної групи в Києві, у якій він був членом (1932-1933 рр.)? 2. Хто доповідав на вулиці Фундукліївській ч. 10 програму підпільної групи і що він сказав про Єфремова і Драгоманова (закидаєте ж, що я не приніс на еміґрацію ідей Єфремова)? 3. Хто саме з тієї групи мав завдання перейти кордон і хто його перейшов (між іншим я на кордоні не був, а О. Калинник був, хоч не переходив його.

Тільки питайте скоріш, поки ви ще його не викинули з партії, або поки він сам не викинувся з неї.

Не вірите, що "теперішній ідеолог УРДП Б. Гришко збирався стріляти до звеличника большевиків французького прем'єра Еріо під час його відвідин заводів в СРСР" (пунктуація в цитаті "Ш. П." П. В.). А я вірю. Напр., у моїй камері (Спецкорпус ГПУ на Лук'янівці в Києві) було вирішено дати Еріо по морді, коли він зайде до нас (стріляти ми не мали чим). До Вашого відома, "революційні" опоненти, що вся тюрма два тижні чистилась і ханючилась, в'язні перевірялись і оброблялись, бо влада була певна, що Еріо, відвідуючи Київ, конче захоче й тюрму побачити. Він не захотів, на жаль. А був би одержав там те, що йому належалось.

І чого то ви так присвоюєте собі монополію революційности? Чи не пора б вам, врешті, знати, що ви ще в коротеньких штанцях підстрибували, як дехто з нас в умовах більшовицького окупантського терору вже був націоналістом і справді діючим революціонером? І нас там було більше (та й зараз там є!), ніж ви думаєте і знаєте.

П. Волиняк

РАДІОПОСТАНОВКА "СВІЧЧИНЕ ВЕСІЛЛЯ"

20 червня по радіо була передана п'єса Івана Кочерги "Свіччине весілля".

Це нова радіопостановка, здійснена народним артистом УРСР В. Добровольським. Музику до неї написав композитор Ф. Богданов. У головних ролях — народні артисти УРСР В. Добровольський, Д. Мілютенко, Т. Юра, заслужені артисти УРСР О. Кусенко, Н. Копержинська, І. Кононенко, І. Маркевич, М. Яковченко, М. Панасьєв, артісти Л. Ткаченко, А. Гашинський та інші. В передачі беруть участь оркестра (диригент заслужений діяч мистецтв К. С. Сімеонов) та хор під керуванням Г. Куляби.

Художня рада Українського радіо прийняла "Свіччине весілля" до основного фонду записів художнього радіомовлення.

У післявоєнний час п'єсу І. Кочерги "Свіччине весілля" — цей талановитий твір української драматургії — не поставив жоден театр, тимто постановка її Українським радіо набуває особливого інтересу.

("Літ. Газета")

Дмитро ЧУБ

Сучасники про М. Зерова

(1890—1935—1955)

"...Шлях української літератури густо засіяний трупами, раненими і, ще більше, зламаними морально..."
Святослав Гординський

Серед сотень найкращих діячів нашої культури, серед тих наших великих сучасників, що впали від руки московського окупанта за останні 35 років, ім'я Миколи Зерова належить до небагатьох найвизначніших постатей нашої доби. Недарма ж за цей короткий повоєнний період тільки на еміграції з'явилося так багато спогадів та літературознавчих розвідок про діяльність Миколи Зерова.

І справді в його особі втілювалося так багато позитивно-виняткових рис як у його характері, вдачі, так і в його талановитій творчості, в його багатогранній діяльності.

Видатний шевченкознавець проф. П. Зайців, що перший увів Зерова у літературні кола Києва, із захопленням згадує про нього:

"...Мене просто приголомшила всебічна талановитість цієї духово яскравої людини, з уст якої каскадою били дотепи і мудрі спостереження... — живе срібло, — сказав я, — дивлячись йому у очі. Серед киян я не зустрічав таких життєрадісних людей. Він був молодший за мене, але його ерудиція просто лякала: він знав усе — я не знаю, чого він не знав..."

Талант Миколи Зерова високо оцінюють і проф. Ю. Шерех, і поет Юрій Клен, що належав до київської групи неоклясиків на чолі з М. Зеровим.

"Це була людина, — згадує Ю. Клен, — яка дивувала своєю незглибною пам'яттю, бо міг він цитувати цілими сторінками не лише українських поетів, а також ...античних".

Читаючи ці спогади, перед нами встає жива постать нашого видатного поета, перекладача з античних та європейських мов, редактора, літературознавця, незрівняного професора-трибуна, знавця історії української літератури, що чарував авдиторії Київського університету.

"...Тип справжнього українця-полтавця з круглявим обличчям і довгим русявим волоссям, — згадує так про Миколу Костьовича колишній студент С. Г. — Великі рогові окуляри. Зимове пальто з каракулевим коміром. У руках велика чорна тека, щільно набита книжками, записками і конспектами..."

Цей портрет доповнює кол. студентка пані Алла Цівчинська: "...Високе чоло, відкинуте назад густе золотаве волосся... надхненні очі... Лице мало вираз високорозвиненого інтелекту, — лице незрівняного ерудита, що чи не на ціле століття переріс своїх сучасників, своє оточення, свою добу... Вражав також колір обличчя — рожевий, ніжний, здавалось, по-жіночому випещений..."

Ці чудові відгуки чи спогади мимоволі спонукують кожного запитати, поцікавитися: де ж народилася ця людина, виросла, вивчилася, дозріла...

Народився Микола Костьович Зеров на Полтавщині, у невеликому провінційному місті Зінькові, в родині вчителя 26. 4. 1890 року. Місто Зіньків — одно із старовинних повітових міст, що знало ще часи татарських нападів, лежить між Полтавою та Гадячем, на історичному полтавському шляху, по якому рухалися колись війська Мазепи і Карла 12-го, зводячи бої з москалями. Знаходячись на значному віддаленні від більших міст, як Полтава, Гадяче, Охтирка. Зіньківський повіт зберіг багато української старовини у побуті, звичаях, одязі, вишивках, ганчарстві. Майже кожне більше село того повіту до останнього часу мало свої зразки чарівних українських плахт, які само й виробляло. На ярмарках чи храмових святах люди легко пізнавали по плахтах жінок та дівчат, які з Бірок, які з Дейкалівки чи з Лютенських Будищ, а які з Павлівки.

З цього повіту, крім М. Зерова, походять такі імена, відомі в літературі, як Наталя Романівська, Михайло Биковець, Остап Вишня, що починав свою науку в Зінькові. У зіньківській гімназії вчився і письменник Василь Вражливий, що приїздив з Опішнього. Із Зінькова походили і політичні діячі: Грицько Клунний та Тесля.

Тож, народившись у м. Зінькові, Микола Костьович там здобув і початкову освіту. Далі вчився у Охтирській і Київській гімназіях.

Закінчивши історично-філологічний факультет Київського університету, Зеров учителює у Злотопільській гімназії, деякий час у Баришівській, де викладав для бажаючих і латину, якої не було в жодній гімназії в Україні. І нарешті М. Зеров переїжджає до Києва і викладає історію української літератури в Інституті Народньої Освіти та в державному університеті.

Яким він був неперевершеним майстром у читанні лекцій, знову бачимо із спогадів численних слухачів його курсу. Він, як згадують, вкладав у лекції всю свою душу, проводив їх з піднесенням і, володіючи прекрасною мовою, залишав у кожного слухача "враження довершености і незрівняної краси", а лекції його попередників здавалися зовсім блідими.

"Цей натхненний трибун кликав до найвищих ідеалів. І здавалося: розсувалися стіни і десь — не тепер і не тут, а з сивих віків — встає величний Рим у своїй давній славі, і повний запалу трибун говорить на форумі до тисячних мас народу, щоб силою свого слова передати їм жар своєї душі і повести їх за собою..." А. Ц.

Лекції проф. М. Зерова збуджували у студентів надзвичайну любов до української літератури, до її творців, до української минувшини. І це не могло не викликати цькування чи репресій, особливо в час великого наступу окупанта на український культурний фронт.

М. Зеров довго і вперто боронив свої погляди на українських письменників, на їхню творчість, навіть на зборах студентства. Більше того, ми бачимо, як завзято бере в оборону Миколу Хвильового, який свого часу писав, що... "молоді замало творів Леніна, нехай іде на виучку до Зерова". Той же колишній студент С. Г. у журналі "Україна і світ" згадує, як М. Зеров схвильовано і з обуренням сприйняв повідомлення про самогубство М. Хвильового:

"Одного травневого ранку 1933 р. Зеров прийшов на лекцію схвильований. У руках він держав найсвіжіше число "Комуніста". Пальці нервово стискали газету.

— Сталась незвичайно трагічна подія, — сказав він, привітавшися з нами. — Скінчив самогубством видатний наш письменник Микола Хвильовий.

З лекцій і приватних оповідань Миколи Зерова ми знали, з якою пошаною він завжди ставився до Хвильового.

— Як? Що? Чим же це можна пояснити? — посипались з усіх боків запитання студентів... — А що пише газета?

Зеров махнув рукою. Потім розгорнув зім'ятий часопис і десь на третій сторінці внизу віднайшов і прочитав маленьку замітку...

— Це не некролог для такого видатного письменника, як Хвильовий, — сказав Зеров, — це просто відписка. Написали кілька загальних речень, щоб заповнити місце.

На прохання студентів Зеров коротко розповів про Хвильового і схарактеризував основні лінії його творчости," давши чудову характеристику.

Письменник великої творчої наснаги, борець за високий рівень літератури і за опанування найкращих здобутків світового письменства, експансивний, пристрасний характер, талант, рівного якому не знайдемо

серед сучасних письменників", — приблизно такий був Хвильовий за словами Зерова.

— Як же так, — заворушилися студенти-комсомольці, — хіба Хвильовий був найліпшим в сучасній літературі? А Маяковський? А Дем'ян Бедний?

— Творчість Маяковського і Дем'яна Бедного має не мистецьке, а лише агітаційно-пропагандивне значення і розрахована виключно для естрадної деклямації, — сказав Зеров і швидко розпочав лекцію..."

Безперечно, що такий сміливий виступ в обороні М. Хвильового, багато разів засудженого партійною критикою і представниками окупаційного уряду, говорив сам за себе. Адже це був 1933 рік! Розгром української культури був уже в повному розпалі: щоночі з волі Москви зникали з приміщень цілі групи письменників, мистців, учителів, професорів, науковців, інженерів — їх забирав енкаведівський "чорний ворон".

Тож недивно, що цькування проф. М. Зерова ще більше посилилось. Найбільшу активність у цьому виявляв колишній учень баришівської школи, доцент університету Петро Колесник. З підсунутим рукою НКВД журналом, виданим за редакцією М. Зерова за часів УНР, з портретом Симона Петлюри, виступав на студентських зборах, комуністичний активіст, Петро Колесник, і розмахуючи ним, закидав професорові націоналізм, петлюрівщину, контрреволюцію.

І М. Зеров скоро опинюється без праці. Рятуючись, він виїжджає 1934 р. до Москви, де з трудом дістає працю у в-ві "Академія", перекладає античних поетів, зокрема Горація. Посилаючи з Москви одній із своїх недавніх студенток окремі зразки перекладів творів Горація, що картали підлабузництво, запроданство, підступ, Микола Костьович писав: "Як бачите, ці рядки, писані стільки століть тому, не тяжко застосувати і до нашої дійсности."

З Москви М. К. ще приїздить до Києва у справах, збирається забрати і свою бібліотеку. Але одної ночі наприкінці квітня чи на початку травня і він опиняється у в'язниці НКВД, а згодом аж на Соловках.

Так зникла з українського обрію видатна людина, що мала лише 44 роки життя. Та творчий доробок, його духовий вклад у скарбницю української літератури, який він лишив по собі, величезний.

Перші статті та рецензії Миколи Зерова з'являються ще 1912-13 рр. у тодішній українській пресі, а за кілька років він уже друкується у "Літературно-Науковому Віснику", редагує журнал "Книгар", співпрацює у "Голосі друку", у журналі "Наше Минуле". Тут знайомиться з найвидатнішими діячами того часу, як С. Єфремов, А. Ніковський, Ю. Нарбут, відомий шевченкознавець проф. П. Зайцев та іншими, захоплюючи їх своєю ерудицією, дотепами, творчістю.

Активний, невтомний і талановитий, він пише власні поезії, літературознавчі статті, передмови, редагує окремі видання, перекладає античних поетів та письменників, укладає і видає великий декламатор "Слово", що дорівнює антології, бере участь у літературних дискусіях, стає "метром" у літературі. 1932 року за його загальною редакцією готувалася до друку "Антологія німецької поезії" в готуванні якої, перекладах і упорядкуванню допомагав Майк Йогансен. Але ця праця з посиленням цькування Зерова була припинена.

Читаючи слушно сказані слова поета С. Гординського, що "Українській літературі двох останніх десятиліть доводилося розвиватися у специфічних умовах, у яких письменник мимоволі ставав вояком на фронті", то це ще більше підкреслює незрівняне значення творчости та педагогічно-виховної діяльности такого діяча, як Микола Зеров.

Багато його праць не дійшло до нас, як дослідження Шевченкового щоденника, багато перекладів з античних письменників, але й те, що збереглося, становить величезну цінність. Уже під час війни перевидано у Львові його сонети "Камена", та видано збірку історично-літературних та критичних статтей "До джерел". А вже на еміграції, заходами поета М. Ореста, який їх упорядкував, вийшла збірка сонетів М. Зерова "Соннетаріум" та ще повніша збірка поезій "Каталептон", куди увійшла вся оригінальна творчість, що збереглася.

Сподіваємося, що наші в-ва на чолі з УВАН та НТШ не забаряться з допомогою М. Ореста видати решту творів Миколи Зерова, а також книгу спогадів його колег, колишніх студентів і приятелів. Це був би гідний пам'ятник нашому великому землякові у 65 річчя з дня народження і 20-річчя з дня ув'язнення.

Г. ЧОРНОБИЦЬКА

* * *

Берег, простір і чайки,
Хвилі сині вечерові,
Вітер свіжий і терпкий,
Але... берег не дніпровий.

Я і друг мій, мій швидкий,
Друг мій човен моторовий...
Де мета і шлях який?
Хвилі ж... хвилі не дніпрові.

Ні, лети, борись, гартуй
Силу духа, струмінь крови!
І причаль колись... не тут —
Там, де берег, де... Дніпровий.

Л. ДАЛЕКА

ОЛ. НЕПРИЦЬКОМУ-ГРАНОВСЬКОМУ

...Чи згадуєш і ти ті мрії й сни?..
Ол. Неприцький-Грановський

Я знов знайшла Вас! Знову. Тут,
у "Іскрах Віри" —
Ви той же! Та ж висока путь,
і не скривіла.
Нехай карбує нас життя
волоссям сивим —
Святе минуле, наче стяг,
звелось у сині!
То Ви зі мною у човні
пливли по Ікві...
У казці?.. Мрії?.. Чому ні?..
Там мій навік Ви!
То Ви мені плели вінок
з волошок синіх...
У юні дні... давно-давно...
на Україні...
Непроминальний день минув
так передчасно.
Пішли Ви... десь... у чужину...
Дай, Боже, щастя!..
Питала: там Ви, а чи ні,
де Гаявата?
І чула я вдалечині —
"не є моя ти".
Ви, може, мовили: "вона
є ще малою..."
Не пов'язало слово нас
пред аналоєм —
Лише пелюсточка з вінка,
з волошок синіх...
Один... Один Ви у віках!
Один... Єдиний...

Австралія

Борис ГРІНВАЛЬДТ

Отаман - символ

У дибах він вродився, в неволі...
Хто батько?
Хмурий чорнозем...
Приборкана ж дівиця-воля
— мати...
Охрещений отим ножем,
освяченим Мельхиседеком...
І в серці з вогненим тавром:
Республіка!
(— наказом предків.)
Вогнем зови!
Гармат розгромом!
Чи прізвище було?..
Був Симон!..
(Був Юлій Цезар?..
Кир?..
Богдан?..)
Він гнівом був, народним чином —
його з грозою Бог нам дав...
І розкотились гір розломом
вогню й заліза хуртовина
ідей безумних хмароломом...
А поклик твій бренів, як грім...
Пливли полки вперед
— по волю...
(Грізна, невблаганна лавина...)
Й на глобусі писали кров'ю
вогнисті букви:
У к р а ї н а !...

— — — — — — — — —

Мізерним чином Герострата
хотіли стерти слово
" С и м о н ".
І ніж дали до рук кастрата...
Й жахнулись...
Сталось: "Симон — Символ!..."

* * *

Я пам'ятаю сад мрійливо-кучер'явий...
У саван пахощів сповитий весь...
Веселки переливами сліпили барви
троянд, бузку і бульдонеж...
Отрутою
(у кров...)
вжиралися п'янкою...
Симфонили неземним почуттям,
полохаючи мить самотини-спокою:
"Живеш же мить...
тепер...
затям!.."
Лиш дуб старий хилив до мене віття чуло
і тихо шелестів:
"Не вір!
Не вір!..
Ні ночі, ані квітам...
Чад бо то і злуда...
Заполонять і кинуть в шалу вир!.."

— — — — — — — — —

От якось так
(заснуте часом)
павутиння
непом'яте продерлося на мить —
і злинуло в думках пройдешнє
сплетом тину...
Засяло мені...
І... в безвість знов... коміть...

* * *

В гармонії і тони, і кольори,
і гам перлистий перелив, —
з'єднала все штукарка-флора
в акорд і
— засимфонив гимн!..
Життя химерний гимн, барвистий, —
краси, борні, змагань, снаги...
Думок скажених, ясних, бистрих...
Сердець нев'язаних, — нагих...
Думки сплелись з гілками кленів,
жадоба з запахом троянд,
шипшини й тубероз...
І легіт
ввився у сувій гірлянд
із мрій кришталево-іскристих...
Нема ні "вчора", ні "колись":
є "зараз" — вільне, божевільне...
Від пересудів дух звільнився...

ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Забезпечте своїх дітей до нового навчального року гарними сучасними підручниками. Замовляйте вже сьогодні:

1. Л. Деполович

БУКВАР

за редакцією, змінами та доповненнями П. Волиняка. Буквар має 100 сторінок друку великого формату (10x7 цалів, більший від читанок), має гарний великий і виразний шрифт, друкований на гарному папері, гарні рукописні шрифти, багато ілюстрований, добре методично складений, свіжі та якісні тексти. **Ціна — $1.20.**

2. П. Волиняк

БАРВІНОК

читанка для 2-ї кляси, 96 сторінок. **Ціна — $1.00.**

3. П. Волиняк

КИЇВ

читанка для 3-ої кл., 112 стор. **Ціна — $1.25.**

4. П. Волиняк

ЛАНИ

читанка для 4-ї кляси, 96 стор. **Ціна — $1.00.**

5. П. Волиняк

ДНІПРО

читанка для 5-ї кляси, сторінок 112. **Ціна — $1.25.**

Усі читанки багато ілюстровані, мають нові літературно досконалі тексти, написані сучасною літературною мовою та сучасним правописом, мають багато контрольних запитань та завдань для самостійної праці учня.

Замовляйте безпосередньо з видавництва, школи одержать знижку від 20 до 35 (залежно від кількости примірників і способу розрахунку).

Поза Канадою та США замовляти в наших пред-

"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

Чи є що обороняти?

У ч. 52 "Нових Днів" д-р Г. Наконечна надрукувала статтю "В обороні "галицизмів", а в тій статті поставила питання про нашу, сказати б, еміграційну мовну політику. "Яких нам норм притримуватися? — запитує вона. — Чи крокувати з сучасною Україною... і перейматися за інерцією і з фальшивого розуміння мовної єдности всі накинені нам русизми тільки тому (?), щоб усі користувалися точно тим самим засобом (?) слів, тими самими фразами й зворотами? Чи зберігати хоч і регіональний, але свій, український, лексичний скарб, вживати дальше (?) кличної форми та інших народних форм, що їх тепер усунено з граматик української мови? Це стосується головно до так званих "галицизмів"...

З цієї "дилеми" виходить, що "там" усе погане, а "тут", навпаки, усе добре і, можливо, навіть дуже добре, бо д-р Наконечна і словом не натякнула на стан нашої еміграційної мови.

Не заперечую, що русифікаційний тиск на українську мову там є, що Москва силоміць накидає деякі росіянізми, і тих росіянізмів мусять уживати всі письменники, журналісти, педагоги ("возз'єднання", "глава держави", "льотчик", "здравниця" тощо), але, наприклад, кличної форми там уживати можна, будувати фразу по-українському теж ніхто не забороняє, а дехто відважується ще й яскраво забарвлювати свій стиль своєрідними явищами української мови. Це залежить здебільшого від особистих здібностей та громадської відваги окремих людей. Якщо, наприклад, у популярного письменника Олеся Гончара мова просто загиджена росіянізмами ("туфлі", "портянки" тощо), то в Рильського, Бажана, Яновського мова клясично-українська, а в останнього вона навіть етнографічно переяскравлена в творах на сучасні теми. Якже брати ту мову взагалі, включивши сюди й мову преси, то можна сказати, що вона багато краща за мову тутешніх, еміграційних видань, особливо газет. Наша мова там уже якоюсь мірою упорядкована, вкладена в граматичні й лексичні норми, і тих норм однаково вживають і в Донбасі (якщо там ще є українські школи), і в Криму, і в Києві, і у Львові, і навіть на Пряшівщині, як про це свідчить хоч би журнал "Дружно Вперед". А ми що в цьому розумінні маємо? Добрі підручники (Синявського, Панейка), правописні правила й словники — і жахливу мовну практику, безладдя й мовну неписьменність. На цю тему в нас писано вже багато, зокрема я теж не раз уже "обзивався", але це все голоси, що волають у пустелі. І ця справа стає дедалі гірша. Адже тепер навіть газета "Українські Вісті", видавана передніше доброю мовою, аж рябіє такими росіянізмами, яких, наприклад, у "Радянській Україні" ніколи не знайдете ("гроб" замість "труна" чи "домовина", "беліберда" замість "нісенітниця" тощо).

А що вже казати про староеміґрантські видання типу "Америки" чи "Свободи"! Просто кричущий матеріял можна пригорщами брати з будь-якого числа тієї чи тієї газети, у "Свободі" особливо з першої та останньої сторінок. Тут (у "Свободі") є й справжні росіянізми ("пол" зам. "стать" — ч. 110, "видвигає" — ч. 109), і галицизми ("стріл" зам. "постріл"), і староеміґрантські жарґонізми ("оперейшен Френкліна"), але найбільше мовної неписьменности. В цьому розумінні "Свобода" "постачає для історії" просто анекдотичні чудасії. Ось, наприклад, у ч. 107: "офіційна голова партії парляментарна посолка д-р Едіт Саммерскілд". Тут так виходить: якщо жінка, то все повинно бути в жіночій формі — і "офіційна", і "посолка", тільки не відважились іще написати "докторка" (хоч дехто й такої форми вживає). Про заслуженого професора Харківського університету Данилевського "Свобода" написала, що з нього "винахідник збудника малярії". Отже, в нього нечувана серед цивілізованих людей заслуга — він "винайшов" хворобу! А що таке "прикладний батько"? По-російському, справді, "примерный", але по-українському — "зразковий". Або ще: "хто зручніший?" Це замість "спритніший"! Така мова в виданні для дітей — у "Веселці"! А в ч. 112 "Свобода" знайшла навіть новітнього Мафусаїла, написавши заголовок "Ню Йорк (?) приготовляється (?) до відзначення (?) 250-річчя Бенджаміна Френкліна (?)". У цьому заголовкові, попри стовідсоткову "суперечність" щодо норм сучасної української літературної мови, висловлено думку про те, що Б. Франклін живе ще й досі, і йому вже 250 років. А як у тексті замітки не згадано про його смерть, то "враження" це ще й у тексті підтверджується. Можна б ще звернути увагу аматорів мовних чудасій на замітку в ч. 113 "Пішов ловити рибу, а його ловила медведиця". Тут росіянізм "медведиця", замість "ведмедиця", "малі медведики" замість "ведмедята", бо "ведмедик" — це не "ведмеже маля", а може бути старий ведмідь невеликого росту, або іронічне (як у Шевченковому "Сні"), або дитяча іграшка, або комаха, що інакше зветься "вовчок". А з кінця замітки виходить, що то була не "медведиця" з малими медведиками", а справжній "медвідь"...

Та найпікантнішу чудасію знаходимо в замітці (те ж таки 112 число) "Протикатолицькі демонстрації в Аргентіні"... Ось та чудасія: "Демонстранти стріляли в ряди (?) вірних католицької Церкви, які стояли перед митрополичою катедрою на півдні Буенос Айрес (?) і викрикували (?): "Хай живе Перон! Геть з (?) Папою!" Отже, "вірні католицької Церкви "викрикували" "Геть з Папою"! Чи не чудасія? А вся причина в мовній неписьменності, в невмінні збудувати речення!

А це ж усе читають тисячі наших людей, читає молодь, що росте без української школи і що для неї єдине джерело для вивчання рідної мови — читання книжок та газет! А "Свобода" ж, як ми бачили, ще й у "Веселці", тобто в виданні, призначенім для дітей, дає не набагато кращу мову!

Отже, вельмишановна пані доктор, **чи таку мову маємо обороняти?** З русифікацією нашої мови треба боротись і з нею можна боротись навіть звідси, з еміграції, готуючи "озброєних доброю мовою" діячів, але ця боротьба була б успішна тільки в такому разі, коли б ми змогли тій "поганій мові" протиставити вищу мовну культуру. На жаль, такої вищої мовної якости у нас нема. І так можна сказати не тільки про газетну мову, а й про мову багатьох видань наших наукових установ, не кажучи вже про книжкові видання різних "приватних" видавництв. Тільки ж "критикувати" ту мову — це справа не тільки безнадійна, а й небезпечна для "критиків". Можна бо сподіватися, що й ця невеличка замітка так мені не минеться.

В. Чапленко

М. В. ГОГОЛЬ

Накладом "Книгоспілки" вийшли з друку і поступили в продаж твори М. В. Гоголя томи 1-й та 2-й (українська тематика) в українському перекладі за стилістичною редакцією А. Ніковського та М. Зерова. Обидва томи в одній книжці (понад 600 стор.). Видання багато ілюстроване. Добрий друк та міцна полотняна оправа. Ціна за книжку (два томи) 3 дол. 75 центів. Питайте в ближчій українській книгарні, або шліть замовлення на адресу:

KNYHO-SPILKA Publishing Co.
68 East 7th St.
New York 3, N.Y., U.S.A.

Кропивницький - читець

(Спогади очевидця)

Основоположника українського професіонального театру Марка Лукича Кропивницького я вперше почув як читця в 1910 році на урочистому відзначенні роковин з дня смерті Тараса Шевченка. Для цього місяців за три ініціятивна група обирала досить численну організаційну комісію. Найактивнішу участь у ньому брала молодь — студенти університету, політехнікуму, жіночих курсів, художньої та театральної шкіл.

Я, випускник музично-драматичної школи, щойно повернувся тоді до Києва з "мест не столь отдаленных", і мене також ввели до організаційної комісії як початкуючого фахівця театрального мистецтва, що часто виступав з художнім читанням. Наша театральна підкомісія вирішила обставити справу якнайширше: здобути велике театральне приміщення — опери або театру М. Садовського (теперішнє приміщення музкомедії), об'єднати студентські хори університету, політехнікуму, вчительського інституту під загальним художнім керівництвом М. Лисенка, залучити визначних солістів та драматичних акторів. М. Кропивницький, який тоді не працював у постійному театрі і жив у Харкові, також дав згоду приїхати.

Концерт почався "Заповітом" та написаним М. Лисенком на слова Лесі Українки "Жалібним маршем". Виконував об'єднаний хор у складі 200 осіб. Свою програму хор готоував протягом трьох місяців під керівництвом молодого композитора К. Стеценка, який саме тоді повернувся до Києва після "вимушеної відсутности".

Завісу весь час тримали відкрито. Сцена зображала безмежний степовий простір з даленіючими могилами. Чотириметровий портрет поета, любовно виконаний викладачами та учнями художньої школи, декорований тропічними рослинами та живими квітами, перевитий рушниками, був установлений на просценіумі біля порталу і надавав ще більшої урочистости всьому вечору.

Першим з читців виступив ставний, атлетичного складу М. Садовський. Його, як завжди, зустріли оплесками. Він ефектно прочитав вірш "Чернець", а потім "на біс" "І мертвим, і живим...". М. Садовський добре читав ці речі.

Через кілька вокальних номерів з'явилася в глибині сцени кремезна сивоголова і сивоуса постать у синій приношеній чумарці, підперезаний зеленим старечим поясом. Це був Марко Лукич. Він ішов якось задумливо, повільно, трохи схиливши голову, без усякого "сценічного ефекту". Кияни зустріли його бурею оплесків. Кропивницький вдячно подивився в залю, низько вклонився. Це викликало ще більшу зливу оплесків. Він приклав руку до грудей і ще раз уклонився. Залунали вигуки: "Слава батькові українського театру!". Дівчина в українському вбранні подала йому букет квітів. Марко Лукич на якусь мить ніби розгубився, не знаючи, що з ними робити, а потім глянув на портрет Тараса Шевченка, підійшов до нього постояв хвильку і поклав квіти до підніжжя. Коли стихли оплески, Марко Лукич тихо, просто, повільно промовив:

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!..

Зробив паузу і, змінивши трохи настрій, з докором, сумовито запитав:

Нащо стали на папері
Сумними рядами?..

Великий артист робив такі несподівані "неузаконені" цезури й паузи, знаходив такі інтонації, що западали в саме серце. Це було не читання і не деклямація, дуже поширена тоді серед артистів. Це була і не скарга, не бажання будьщо розчулити слухачів, як це ми частенько робили у театральній школі, вдаючись до сентименталізму. Присутні були вражені і самим геніяльним твором, і глибоким проникненням читця в його зміст, і передачею його неповторними високомайстерними засобами.

Марко Лукич "на біс" читав "Сон" ("Гори мої високії!"). Завжди шкодую, що мені не довелося чути цього читання: мусив був відлучитися в організаційних справах. Коли я повенувся в залю, Кропивницький починав читати новий твір:

Село! І серце одпочине...

Очі читця засвітилися ласкою, привітом.

Село на нашій Україні —
Неначе писанка...

Пауза. І в уяві слухачів виникають дорогі знайомі картини, рідні села, батьківські хати...

...Село
Зеленим гаєм поросло.
Цвітуть сади, біліють хати...

Раптом ніби якась хмарка затьмарює світлий вираз обличчя Марка Лукича:

А на горі стоять палати,
Неначе диво...

Він хмуриться, трохи відвертає голову від уявлюваного неприємного об'єкту.

А кругом
Широколистії тополі...

Очі знову поринули в далину, знов засвітилися теплом, і знову м'які, лагідні звуки-барви продовжують малювати, переходячи в стримане захоплення.

...Ідилія скінчилася, захоплення повільно спадає, чоло художника хмуриться, очі темніють, стають колючими. З сарказмом і гнівом кидає читець:

Веселі здалека палати —
Бодай ви терном поросли!
Щоб люди й сліду не найшли,
Щоб і не знали, де й шукати.

Ніхто з учасників цього вечора не мав такого успіху, як Марко Лукич. А ми, молоді, навіть не уявляли собі такого високомистецького виконання, такого психологічного й соціяльного розкриття літературного твору, та ще й старою людиною, яка, здавалось, була далекою від визвольного руху і тих ідеалів, що хвилювали нас — революційно настроєну молодь. Тут заговорив у Кропивницького великий народний художник, який не міг інакше діяти. Мистець гостро відчув вимоги часу, настрій авдиторії, саме тому й прочитав цей уривок з "Княжни" "на біс", поза програмою, на свою відповідальність.

Після незабутнього виступу Марка Лукича я вперше по-справжньому збагнув силу високохудожнього слова.

П. Коваленко
старший викладач Київського Інституту театрального мистецтва імені Карпенка-Карого.

("Літ. Газета", Київ)

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу. Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: AM. 1-1371

Петро ВОЛИНЯК

Кусочок Америки

Зустріч з читачами

Я заледве переступив поріг хати і встиг привітатися, як обличчя господині змінило привітний усміх на заклопотаність.

— Ну, якщо будете лаятися, то починайте скоріш...

— Лаятися? За що?

— Бо ми тут вам зустріч з читачами влаштовуємо.

— Зустріч? — тільки й спромігся я буркнути. Новина не викликала в моїй душі ніякого захоплення, я навіть засмутився. Зустріч з читачами в таку спеку, коли живе срібло тепломіра вперто намагається перескочити за сотню? Зустріч з читачами після чотириденної подорожі і дводенних засідань на Церковному Соборі у Вінніпезі? Зустріч отак нежданo-негадано? Що ж я тим читачам скажу, і взагалі як та зустріч виглядатиме?

— Заля замовлена, — перебила мої невеселі думки господиня, — розголос зроблено.

Сант Паул — столиця штату Міннесота.

Що на це скажеш? Мовчу і думаю. Намагаюся уявити тих своїх читачів. Нікого з них окрім Булавицьких, Корсунських та О. Лятуринської я ніколи не бачив. Знаю, що моя уява далека від дійсности, що розлетиться, як марево, коли я ближче познайомлюся з людиною — бодай листовно, — а все ж продовжую собі якось уявляти кожного окремого читача.

Я не раз казав, що божевільно люблю тих своїх читачів. Здаються мені людьми найкращими, найпорядніщими. На жаль, моїм запевненням не всі вірять. Одні кажуть, що це просто тактика "ловити читачів за хвоста", другі, — що я по-дитячому вдаю з себе надто щирого, а треті дуже впевнено заявляють, що Волиняк звичайнісінько бреше... А, між іншим, я і цих недовірливих скептиків люблю: це ж теж мої читачі. Хоч, правда, до любови додається ще почуття жалости. А хіба ви, читачу, не пожаліли б ту нещасну істоту, яка нікому не вірить, яка всюди дошукується злоби, обману чи мошенства і яка ніколи не здатна скинути з носа темні окуляри? Мені так і хочеться інколи гукнути на ввесь голос:

— Скептику ти мізерний! Голову догори і посміхнися! Світ же такий великий і сонця в ньому багато, багато! Навже тобі бракує місця і світла? Не чекай, що сорока на хвості принесе тобі мішок радости, знаходь цю радість сам — її в світі рівно стільки, скільки ти здатний її взяти.

Ех, якби кожен з нас вважав, що всі люди добрі, а тільки він один поганий! Якби кожен з нас не йняв віри поганим балачкам про свого ближнього! Чи не змінився б тоді світ цілком?!

Та цур їм, тим скептикам! Вертаймося до моїх міннеапольських читачів, яких я люблю понад усіх інших.

— Можна запитати, чому? — в голосі господині здивування. (Люди тут, мовляв, такі, як і в кожному іншому місті).

— Бо читачів тут відносно більше, ніж де-будь. На ваших заледве три тисячі українців "Нові Дні" нараховують округло сотню передплатників. За такою пропорцією я мав би збувати в Торонті тисячу примірників журналу, а збуваю всього 400-450, а Нью-Йорк мусів би брати біля 3,300 примірників, а бере . . . менше ста! Треба ще порівнювати? І спробуйте тоді, якщо ви видавець, не любити міннеапольських читачів. Я шаную українську громаду з Твін Сіті і маю підстави вважати її за найкультурнішу групку нашої еміграції на американській землі.

Я ще не кінчив висловлювати свої думки, як моє вухо вже піймало знайоме покашлювання і сухий голос неприсутнього скептика просвистів:

— То все Микола Дербуш тобі постарався.

Розмова ускладнялася: доводилося відповідати "на два фронти" — господині і тому другому.

— Правда, Микола Дербуш зробив дуже багато. Навряд чи є ще людина, яка стільки зробила для "Нових Днів", але пригадуєте вислів: з порожнього не наллєш. Очевидно Дербуш мав добрий ґрунт для своєї щирої і невтомної праці.

І я подумав: от якби на світі існувало кільканадцять Міннеаполісів і кільканадцять Дербушів! Стали б тоді "Нові Дні" справжнім журналом, бо тепер вони журналенятко. Багато в нас видань, а читати майже нічого.

— Прошу вечеряти, — голос господині рішуче припиняє всі поважні розмови.

* * *

Прийшла неділя. Господар дому, Олекса Булавицький, запропонував мені себе за шофера і повіз оглядати місто й українські церкви: св. Юрія і св. Михаїла. Спека не вгавала. Не вгавала і думка про призначену на вечір "товариську зустріч з Петром Волиняком". Хочне-хоч треба було якось до цього приготуватися. І я думав.

За п'ять з половиною років існування журналу це мало бути друге колективне обговорення "Нових Днів". Перше відбулося без моєї участи в Сиднеї, Австралія. Організував його великий прихильник і будівничий "Нових Днів" С. Яворський, який і надіслав мені висловлені побажання читачів.

Виходячи з хати М. Дербуша ми були майже певні.

Міннеаполіс — світовий центр продукції муки.

що зустріч не відбудеться. Три дні свят, і багато людей виїхало за місто (дехто навіть до Торонта на одумівську зустріч); перед сьомою годиною на місто налетіла буря і пішов холодний краплистий дощ. Але на цей раз ми були приємно розчаровані: зустріч розпочалася точно і брало в ній участь біля 70 осіб.

Зустріч відкрив представник журналу — М. Дербуш. По тому читачі поставили мені цілий ряд запитань, а тоді почали висловлювати свої жалі й вимоги. Оскільки це може цікавити й інших читачів, я коротко переказую зміст домагань промовців:

1. О. Филипович: Не місце в журналі матеріялам про бандерівців, забагато оголошень, багато листування.

2. І. Ганиченко: Мало гумору, притягніть до співпраці М. Понеділка, мало художньої прози. Листування цікаве, виховне й бажане. Інформаційні матеріяли про партії конечні.

3. М. Турчманович: Універсальність небезпечна, бо поруч з історичними будовами міститься стаття про психіятрію чи Чорне море. Нема редакційної статті, щоб все це об'єднувала. Мало есеїв і публіцистики. Нема в журналі синтези нашої доби. Контакт з Україною треба вітати, але бажано контакту з світом. Перевидайте раннього Тичину.

4. п. Лютий: Скерувати читачів проти партійництва в громадсько-політичному житті, поділити журнал на секції з заголовками, чим уникнеться враження розпорошености.

5. п. Швець: Більше контакту з Україною, порушувати політичну й літературну проблематику.

6. Проф. О. Грановський: Оповідань майже нема, або низької якости. Читаю журнал з захопленням, порівнюю його з колишньою "Українською Хатою" (Київ, 1909-1914). Шкода, що нападають на читанки, але сперечатися з тими "критиками" не варто.

7. п. Чигрин: Не давайте багато місця партійним полемістам. Дайте матеріяли з науки й техніки.

8. Проф. О. Корсунський: Тримайтесь цього напрямку, смаку і паху, який є зараз. Зверніть увагу на́ чотири ділянки: проза й поезія, мистецтво, наука, публіцистика. Від ваших читанок віє тим самим запахом, що й від журналу. Напади на них — злочин.

9. О. Булавицький: Ми, батьки, що вчимо своїх дітей по читанках "Нових Днів", мусимо висловити своє обурення за таку "критику". Ті закиди стосуються нас усіх. Це поділ нас на схід і захід.

10. Д. Грушецький: Підтримую О. Булавицького. Мусимо запротестувати.

11. М. Турчманович: Вважаю, що напади В. Барагури і Б. Гошовського — нечесні і низькі.

12. п. Златоуст: Напади Барагури і Гошовського на Волиняка — провокація. Мусимо реагувати, бо це торкається нас усіх.

13. М. Менжега: Дякую за Любченкового "Щоденника". Любченко — благородна й чесна людина. Його тепер теж малювали б з еполетами. Мусимо реагувати на напади на Волиняка, бо то так: сьогодні на Волиняка, завтра на мене, а позавтра на кожного з нас. Ціню щирість і одвертість, яку виявляється, не звертаючи уваги на умови. Не лякайтесь — ви не самі. Підтримаймо "Нові Дні" грошима.

14. о. А. Кість: Добре, що є матеріяли про Україну. Особливо фота з України. п. Менжега та інші нові еміґранти мусять знати, що в США боятись нема чого. Наша відповідь — масово закупити читанки в-ва "Нові Дні" і хай Бог поможе Валинякові у дальшій праці.

15. М. Дербуш: "Нові Дні" мусять стояти над партіями, не встрявайте в партійну полеміку. Менше перекладів, більше оригінальних творів про Україну. Любченка не люблю. Не зачіпайте партій.

Ось в основному зміст виступів. Це дуже коротко і не всі. Чи можна всі ці побажання задовольнити? Ні, бо вони інколи суперечать одне другому: задовольниш одного, покривдиш другого. Мій обов'язок знайти середину. Чи знайду? Дуже хочу знайти її. Залежатиме це від мого уміння і від цілого ряду інших умов, зокрема матеріяльних. Але я безмежно вдячний читачам з Міннеаполісу і Сант Павла за теплоту, щирість і одвертість. Я ще раз переконався, що "Нові Дні" творю не тільки я і автори, а в не меншій мірі й читачі. І їм на долі журналу залежить ніяк не менше за мене і авторів. Темперамент, з яким вони говорили, свідчить про кровну зацікавленість журналом і моїми шкільними виданнями. А це додає мені сили й віри в успіх. Маючи читачів, що так одверто критикують і палко боронять, належачи до дуже різних партій і походячи з різних областей України, програти не можна.

Про "способи життя", полинь і ще дещо

В уяві українця, особливо з центральних українських областей, є дві Америки: людяна, благородна й привабліва Америка Марка Твена, Бічер Стоу і Лонґфелло, автора славетної "Пісні про Гаявату" і бездушна, долярова, вкрай зматеріялізована, а тому й відштовхуюча Америка сьогоднішнього дня. Я не маю сумніву, що в житті ці дві Америки існували й існують одночасно. Треба тільки вміти їх знайти, треба вміти побачити їх. Американці попри свою до знуди в'їдливу пропаґанду "нашого способу життя", попри свою безжальну торгівлю кока-колею і джазом, є нацією надзвичайно гуманною і жертвенною. Ця жертвенність інколи набирає рис альтруїзму — своєрідна безкорисна турбота про других і готовість жертвувати навіть своїм майном для добра інших таки властива американцеві, а собливо його державі.

Та поруч з цим американець хоче весь мир обернути на свій манір: він хоче, щоб цілий світ пив кока-колу, щоб цілий світ танцював під завивання джазу, словом, він пропаґує космополітизм, але чисто американський — винародовіться, прийміть "наш спосіб життя" і настане щаслива ера на землі. У цьому я вбачаю найвищої марки націоналізм і з американського погляду це явище цілком позитивне. Але нема нічого дивного, що ми рідко помічаємо, а ще рідше оцінюємо американську людяність, американський альтруїзм, але завжди бачимо "бездушний американізм", який на наш погляд загрожує людині.

Побачив його і я. Перший напис на американській території, що я побачив, великим вогняно-червоними літерами вигукував: "Зупинись! Пам'ятай, що пальне в Канаді коштує дорожче!" Поруч — бензинова станція. Все це за 20-30 метрів від канадійського кордону. Я посміхнувся: "Живімо, як брати, а рахуймося, як жиди".

Ну, а як же там американські українці, зокрема мої читачі в Міннеаполісі? Чи не втратили вони ще того, що одідичили від своєї баби й мами?

І, — на жаль та розчарування мізерних скептиків і всіх безсилих хахлів, — я стверджую: американські українці, принаймні міннеаполіські, стовідсотково користають з багатої американської техніки в побуті і з добробуту, але й стовідсотково стверджують Миколу Хвильового: "Нехай фігляри і скептики "возводять в канон" бездушний американізм, але людини вони все одно не перероблять".

Ні, не перероблять, бо в кожній хаті міннеаполіського й сант-паульського українця стоять практичні американські меблі, але в тій же хаті ви відчуєте якийсь свій, український, "спосіб життя", який випирає не тільки з численних українських вишивок, мережок, кераміки, картин, ікон, книжок, а й з самого розташування меблів.

Юрій Шерех закидав колись Малишкові, що він політикує в поезії, бо бачить різницю між американською і українською травою. Між іншим, її бачать і інші: американським українцям часто бракує не тільки своєї трави, а й свого бур'яну. Живе в Сант Павлі український маляр М. Михалевич. Олекса Булавицький за-

певняє, що "Михалевич живе, як поміщик на хуторі." Справді, як на хуторі: велика хата у великому садку. І чого в тому садку нема! Але найбільша гордість — полинь, виведений з українського насіння. Навіть пахне трохи. Той полинь є принадою для багатьох українців Твін Сіті (міста-близнюки — Міннеаполіс і Сант Паул).

Перепочинок в одному з парків над Міссісіпі: Олекса Булавицький, Оксана Соловей, П. Волиняк і менший син Булавицьких. Ніна Булавицька фотографує, тому її й нема на фоті.

І коли ми — Олекса та Ніна Булавицькі, Оксана Соловей і я — вилізли з авта, щоб над крутим високим берегом Міссісіпі понюхати, як пахне Америка, то Михалевичів полинь став знову темою нашої розмови.

— А чому про полинь нема в нас гарних поезій? То ж полинь — частина України, — сказала Ніна Булавицька. — Хочете гарного вірша про полинь? Тільки він російською мовою.

Звичайно, що хочемо! І Ніна деклямує:

ПОЛИНЬ

Твой стебель серебрено-серий,
А в запахе горечь і страсть...
В погоне за новой химерой —
Мне вновь устоять, не упасть.

О счастье дальоком, великом
Невіданних в мире пустинь,
О нежном, жестоком і диком
Нашепчет седая полинь;

Степях, от пожарища чорних,
О песнях кочующих орд,
О предках моїх непокорних,
Где кажкий бил волен і горд;

О крике непугаиной птіци,
Где трави по гриву коня,
О том, как степние зарніци
Навек полонілі меня.

По отзиву счастья і болі
Я знаю: так пахнет весной
Моя неспокойная доля.
Твой кустік — по крові родной!

— Хоч від цього вірша й пахтить російським поетичним стилем, але закладусь, що автор його — українець, — сказав я.

— Ні, не українець, а українка, — заперечила пані Ніна. — Це вірш Катрусі Данкевич, надзвичайно цікавої дівчини-киянки. Не вірю, що вона ще живе, бо залишили ми її в Києві в 1943 р. важко хворою на туберкульозу. Вона мала чимало подібних поезій, але ніколи не друкувала їх — то так звані "підматрацні" вірші, які були "неспівзвучні з добою".

Скільки та "неспівзвучність з добою" коштувала Україні талантів, скільки з них служили і служать російській культурі! А все таки варто б нашим поетам перекласти цього вірша — він український, хоч і писаний російською мовою. Хіба він не нагадує неповторного Хвильового з його "...Товаришко Маро, ще раз і ще раз: воістину прекрасне життя. І, коли я умру й на моїй могилі ви положите пучок чебрецю — знайте: я воскрес" — ?..

Ні, мав рацію Малишко: не такі трави в Америці, як в Україні — у нас вони запашні, їхні запахи в'ілись у нашу кров і становлять частину України.

Один з найлюбиміших моїх авторів запевняв колись мене: Мені однаково, де буде самостійна Україна — чи над Дніпром, чи в Піринеях. Аби вона тільки була.

Не вірю в Україну в Піринеях. То була б бліда копія: без запаху і кольору. І нам довелось би тоді заводити полинь, як це сьогодні робить М. Михалевич на своєму "хуторі" в Сант Павлі.

* * *

Бувши в Міннеаполісі і Сант Павлі, лючило б щось написати й про людей, але я на це не спроможусь. Я там, на жаль, не був людиною, а тільки редактором, і людей я там не бачив — я бачив тільки своїх читачів та співробітників. Не подумай, читачу, що то ми там були всі такі погані, що не виявили взаємно своїх людських якостей — ні, ми просто не мали часу.

Українці в Твін Сіті винятково цікаві й оригінальні. Я одержую багато листів, у яких мені дякують, і в яких мене лають останніми словами. З Твін Сіті я ніколи не мав лайки, не мав я відти й похвал, але кожен найменший листик, навіть про віднову передплати, віє на тебе якимсь теплом і людяністю. Не перебільшую. Одного разу я одержав з Міннеаполіса колективного листа, писаного кількома особами по черзі. Починався він так: "Ветру Полинякові, отому самому богопротивному, що в Торонті видає "Нові Дні"... Був я тоді дуже втомлений, — саме ламав чергове число, яке ще й спізнювалось, — але відкривши того листа я розсміявся. Десь ділася втома і я зараз же написав відповідь, намагаючись, наскільки дозволяла не втома, а цілковите виснаження, дотримати того ж стилю і змісту. Запевняю: оригінальнішого листа я ще ніколи в житті не одержував. А мав їх чимало і то всяких. Та групка людей, яких я до того ніколи не бачив, запевняла мене, що сумно жити, коли нема "людей з глибоким почуттям гумору, толератністю до поглядів інших і добрим язиком". Оце і є характеристика моїх читачів з Твін Сіті — раз вони того шукають, то значить, що вони самі такі.

Або ще ось таке запрошення: "Від громадки Міннеаполісу та Ст. Павлу офіційне запрошення: такому-сякому Петрові Волинякові в дуже ввічливій формі пропонується відвідати Міннеаполіс і Ст. Пол 1, 2, 3, 4

Захід сонця над Міссісіпі.

липня 1955 р." Та ще й дописка в листі: "У трикутнику три голуби, але вважайте, що це три сороки..." Чи ти, читачу відмовився б, коли б тобі отак "у дуже ввічливій формі запропонувалась" отака гостина?

Але справа не в тім, а в чомусь іншому: українські емігранти здібні на жарти! Значить, вони ще живі люди, значить українська людина в Америці ще не знищилась — вона живе, прагне, шукає, вірить. Тому ще раз: Голову догори, нікчемний скептику! І... не затруюй повітря невірою в українську людину.

Говорячи про міннеаполіських читачів, я хотів би виставити рахунок нашим поетам і прозаїкам: я ніколи майже не маю доброго оповідання і доброго вірша. Друкую майже 100% того, що надходить. Про запас і вибір нема мови.

Я маю на увазі твори, які б хвилювали читача і лишились у його золотому фонді на довший час. Читачі, особливо з Твін Сіті, мені дуже докоряють за це. І мають рацію.

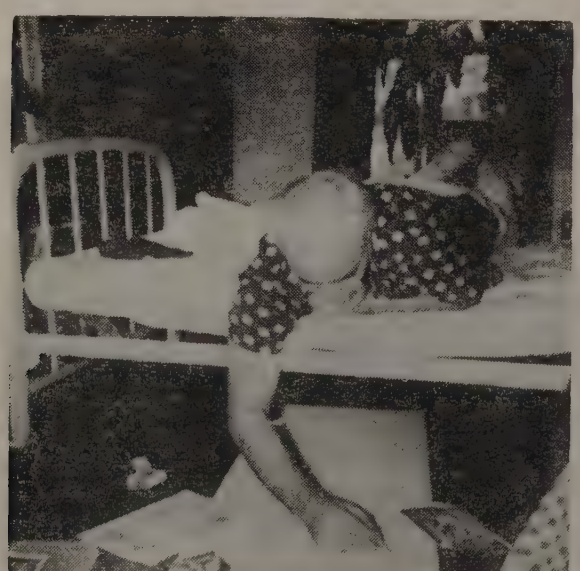

Справді: наші поети й прозаїки часто пишуть твори нудні, надумані, товчуться на часах колективізації й розкуркулення (тільки один П. Маляр аж до німецької окупації вже дійшов!). Ніби життя нашої нації закінчилось у 30-х роках! Чи ви забули, що сьогодні вже 1955 рік? Ми робимо величезні успіхи, ми так капітально вростаємо в наші нові країни поселення, ми так міцно б'ємося за своє місце під сонцем, особливо в Канаді і США, що не бачити цього і не відобразити в художній літературі, то треба таки справді законсервуватись.

А покажіть мені комедію, сатиру, оповідання (я вже мовчу про роман!) чи бодай віршик, щоб у них ці процеси було відбито? Ми маємо прекрасних людей, які вірять у себе і в свій народ, які працюють і живуть повнокровним життям, а чи ми маємо хоч путящого нариса про когось із них?

Якщо б хтось з поетів чи прозаїків шукав надхнення і вдячного людського матеріялу, то я раджу йому їхати в Твін Сіті — там він справді знайде кусочок американської України.

* * *

Чи були в мене офіційні візити у Твін Сіті? Були. І все з тим самим Олексою Булавицьким. Бо без нього щоб я зробив, кого я знайшов би і як добрався б до нього? Хто, хто, а Олекса і Ніна Булавицькі мали мене по саму зав'язку: це були справжні жертви редакторської візити...

Пару разів довелось бути і в янгола-хоронителя "Нових Днів" — Миколи Дербуша. Так, він їх не тільки розбудовує, а й охороняє від "нашествія іноплеменного".

Не можна було оминути й гостинної хати проф. О. Грановського, бо це ж було б однаково, що бути в Римі й не бачити Папи Римського. Проф. О. Грановський не тільки поет і співробітник "Нових Днів", а ще й патріярх українського життя у Твін Сіті — він довгі роки стояв на чолі його. Згадуючи проф. О. Грановського, не минаю нагоди подякувати йому й за те, що вн ласкаво погодився привітати від мене парафіян церкви Св. Михаїла (наст. о. А. Кість) на першому їх пікніку на власній оселі, яку вони тільки що купили.

Група читачок "Нових Днів" з Сант Павла й Міннеаполіса. (Але ви, — ті, що в штанах ходите, — не дуже мені завидуйте: на цій приватній вечірці були ще чоловіки. Зроблено й фото з ними, але Ніна Булавицька — перший ряд всередині — присягається, що в неї "ненароком" рука здригнула і фото не вдалось).

Дуже мені хотілось там бути, але то було в день зустрічі, були труднощі з транспортом і я таки поїхати не міг.

Не забув відвідати і пані Марію Процай у її справді українській крамниці. Крамниця виглядає значно краще, ніж я сподівався: є в ній добра українська книжка, є й українська караміка, якої ми так потребуємо на еміграції. Нема ще вибору, але шукання в ділянці кераміки, яке робить М. Процай з своєю донькою, дуже добре характеризує всю цю родину.

Цікава зустріч була з мистцем М. Михалевичем на його ж "хуторі", про який уже була мова раніш. М.

Михалевич не зовсім нормальний еміґрант — він і не старий, і не новий, бо йому вдалося вислизнути з сталінського "раю" на початку 30-х років. Це "проміжне звено" нашо еміґрації зараз у великій біді: нещасний випадок з автом і М. Михалевич має вже 9 місяців ноги в гіпсі... Але це людина надзвичайної віри в себе, — оптиміст від тім'я аж до п'ят, — і він працює лежачи: подивіться на фото поруч — ранений М. Михалевич малює образа для української православної церкви в Сант Павлі. Вірите, що він оптиміст?

Дуже мені хотілось заскочити до О. Лятуринської, Б. Ґрінвальдта та І. Ганнича, але не вдалось. Та все ж і з ними я мав приємність бачитись на зустрічі.

Є в Сант Павлі ще два співробітники "Нових Днів" в одній хаті: це проф. Х. Рябокінь та Оксана Соловей. З проф. Рябоконем не вдалося побачитись, бо він саме в день мого приїзду виїхав на два тижні на відпочинок. А з Оксаною Соловей таки побачився. Нічого не скажу про неї, бо не хто ж, а саме вона велемудро повчала мене: "Редакторе, не будьте засолодким, бо злижуть, і загірким, бо розплюють..." А понеже я з своїм травоїдно-м'ягким характером на оту золоту середину навряд чи потраплю (щоб ото — ні риба, ні м'ясо), то вже краще промовчу: нехай собі Оксана Дмитрівна лишиться загадкою не тільки для мене, а й для читачів...

* * *

— Ну, — запитає хтось з справжніх націоналістів, — а цвіркуни в Твін Сіті є, чи нема?

— Не знаю, бо не мав нагоди вивчати природу цих гарних міст уночі. А якщо і є, то хіба на Михалевичовому "хуторі" — може він їх разом з полинем з України привіз. А якщо нема і в нього, то я можу пару — цвіркуна і цвіркуниху — з Торонта вислати: тут у Гай Парку їх є з пара десятків.

Не знаю, чи мої торонтонські читачі мали щастя їх чути, але я, як ото одоліє мене "гом сик", то кидаю печене й варене, та й мчу у Гай Парк.

Сідаю на горбику між сосонками (не такими, як у Боярці чи в Пущі Водиці, ні — між шолудивими і карлючкуватими!) та й слухаю.

Інколи мені заважають:

— Що це ви, редакторе, самі в парку?

— Та сам...

— І не нудно вам?

— Та ніби ні...

Не признаюсь же я йому (чи й їй!), що я прийшов цвіркунячої симфонії слухати. Ще вирішить, що "Волиняк уже викінчується" і чисельні вороги мої (дай їм, Боже, довгого віку, а потім ще й Царства Небесного!) трохи зарано тішились би.

А ви, — котрі націоналісти тільки з партійним квитком у кишені, — не смійтеся: щоб знати, що значить для українця цвіркуняча симфонія, високе небо і далекі обрії, то треба бодай твори Осьмачки розуміти: тільки Теодосій Степанович своїм українським геніем це належно відчуває і змальовує!

Один поет віддавна вже намагається переконати мене, що Осьмачка не геній, а "поетичний збоченець". Але я не піддаюсь — геній і все! А що в нього інколи кострубатість відчувається, то це ж і є ознака геніяльности, бо сказано ж у святому писанії: не все, що за приписами виготовлене та ще й прилизане, до мистецтва належить...

Та це вже до Твін Сіті не стосується. Тому — крапка. Хтось ще каже, що й подякувати личить перед крапкою? Ні, не дякую, нікому і ні за що, бо банальне "дякую" ніяк не спроможне віддати моїх почуттів. Я краще скажу, що хочу ще раз приїхати. До поганих же двічі не їздять!

Але не лякайтеся: на жаль (для мене принаймні!), це скоро не станеться.

Постріл з Казікової гармати

У Сиднеї, в гостинному залізничому клюбі, відбувалася вистава "Домаха" Людмили Коваденко. Було багато глядачів і актори зробили все, що лише було в їхніх аматорських силах. А найбільше, без сумніву, доклав праці й таланту молодий декоратор. Він так заставив усю сцену кущами, деревами й віялками, що акторам не було майже де повернутись. Була там і молотарка, й колодязь з дашком і повітка. Внутрішність хати в другій дії була просто мистецьким макетом, вартим стояти в етнографічному музеї. А широка напорама Дніпрельстану в останній дії навівала патос соціялістичного будівництва. І на тлі її було дві жалюгідних землянки розкуркулених, у яких Домаха намагалася ствердити свою людську правду і перемогу свого роду.

Все було гарно. Надто панорама Дніпрельстану.

Але саме тоді мені й пригадався Казік і його незабутній постріл із славної його гармати.

Та ви, може, й не чули про Казіка, не то про його гармату. І не було б у тому нічого дивного, бо його мало хто знав, дарма, що був цей чоловік не із звичайного десятка. І коли я скажу, що був він великим і відданим слугою Мельпомени, не меншим ніж його друг і покровитель Садовський, то в цьому не буде перебільшення.

Та проте у той час, коли Микола Карпович Садовський подвизався на сцені, то Казимир Едуардович Домбровський виступав буквально під сценою. Там, у знаменитому Троїцькому Домі на Великій Васильківській, у Києві, був його храм мистецтва, у який він пускав не кожного. Там він творив і звідти з'являлись у дні вистав усі речі, потрібні акторам на сцені по ходу дії, від батога й до . . . гармати.

Я мав честь знати його особисто і незабутню нагоду бачити його славний ювілейний бенефіс року 1922 чи 1923 (сьогодні вже я дати не пам'ятаю точно).

Казали, що Казік мав свої бенефіси й раніше, за Садовського. Для того в репертуарі театру була спеціяльно задля його бенефісу написана п'єса — "Кума Марта або Чарівниця", як не помиляюся щодо її точної назви. Але головна приваба публіки була видрукувана в кінці афіші великими літерами: **"В останній дії на сцені пожежа і обвал хати".**

Ще за кілька днів Казік (так його називав увічі тільки Садовський колись, а для всіх інших він був Казимір Едуардович) розвинув гарячкову діяльність у своєму святилищі-музеї, вертів якісь діри в підлозі сцени і простим смертним до нього було зась підступатись.

Настав час вистави. Публіки набилось повно. Мабуть чи не вся людність найближчих передмість Києва була тоді присутня у Троїцькому Народному Домі.

Актори, як пам'ятаю, не любили цієї п'єси. Але для сивоусого Казіка, якого всі поважали й любили, найкращі актори взяли у ній участь. Була це чистої води мелодрама, вона вихорем пролетіла по сцені в сказенній інтризі, у вибухах пристрастей і запальних деклямаціях крізь усі чотири дії, аж поки на останку на сцені, що являла собою внутрішність хати, лягли трупом усі дійові особи, пострілявши одно одного. (Я знав тоді одну маленьку деталь, приховану від публіки, що всі, хто так картинно корчилися в передсмертних муках конали доти, аж поки не були певні, що не закривають ні одної з дірок у підлозі, що їх напередодні так завзято вертів Козимір Едуардович).

І в той момент, коли закам'янів останній з мерців, почалося таємне Казікове дійство. Здовж стін (обплутаних невидним публіці білим шнурком) почали пробігати вогники, дедалі більше, язики вогню показалися з

підлоги, полум'я здавалось зливалось докупи у справжню пожежу і на довершення картини стеля упала, за нею повалилися й палаючі стіни, відкриваючи видовище охоплених вогнем стовпів будови...

Все було таке "справжнє", включно до запаху диму в партері, що публіка вже почала стурбовано зводитися з місць. Ще трохи й могла б початися небезпечна паніка, але в цей момент упала завіса і голос адміністратора з першої льожі оповістив, що небезпеки нема. Публіка почала плескати, завіса пішла догори знову і актори, що вже стояли на сцені, випхали наперед себе головного героя вистави. Буря оплесків! Я мав нагоду тоді дивитися зблизька і я бачив, як на сиві пишні польські вуса Казіка повзли з його старих щасливих очей сльози найбільшого зворушення. То був, він знав, його останній бенефіс і в ту велику для нього мить старий згадував мабуть усе своє життя, добрих 40 років, що минули на цій сцені. І тут, чи не вперше в житті, Домбровський зрадив своєму мистецтву, бо цього разу на сцені були не бутафорські, а справжні сльози.

Але я розбалакався здається занадто і зовсім забув, що мав розповідати про Казікову гармату.

Було те не за моєї пам'яти, бо я тоді в Києві не був. Було те в незабутній рік, коли Київ був справді столицею Української Держави. Театр готував п'єсу Старицької-Черняхівської "Гетьман Дорошенко" чи "Богдан Хмельницький", я вже не пам'ятаю тепер назви. Може її справжню назву назвуть за мене інші, якщо живуть і пам'ятають. Не знаю я також, чи зберігся де текст цієї п'єси. Я схильний думати, що й він десь загинув, як і сама авторка, як і багато чого іншого, що згинуло від руки ворога, бо така була його практика, або й просто у вирі евакуацій, відступів, наступів, еміґрувань і зміновіховства, всього того, що довелося пережити Садовському по тому.

Тільки одне знаю, що, як розповідали, було то щось надзвичайне, та п'єса, якесь величне свято українця і в залі й на сцені. Що воно могло бути, я можу собі тільки скласти деяку уяву на підставі враження, яке справила на мене п'єса тієї ж авторки "Устим Кармелюк", яку мені трапилося прочитати в рукописі трохи пізніше. Для мене то був справжній шедевр і я й досі думаю, що навряд чи хто з українських драматургів будьколи перевищав драматургічною майстерністю блискучу Старицьку-Черняхівську, яка так уміла вкладати великі свої українські ідеї в сценічну форму.

Отож у тій визначеній п'єсі, готованій тоді теаром Садовського, як якесь особливе свято сценічне й національне, є сцена, у якій гетьман виходить до чужоземних послів і на честь його дається салют пострілом з гармати.

Як звичайно, помішник режисера заздалегідь дав Казікові докладну виписку реквізиту й бутафорії. І як звичайно, Казік замкнувся в сокровенних своїх надраз під сценою і вже до нього не було приступу. Щоб питати його в цей час про що небудь дотичне до його праці, не могло бути й мови.

І от настав вечір прем'єри, повної хвилювань для всіх. Все йшло гладко і ось уже надійшла сцена прийому послів, які барвистою громадкої товпилися на сцені. Збоку стояла, жерлом до задника, чимала гармата, точна копія козацьких гармат дотичних часів. З палацу величньо виходить гетьман (Садовський), перед ним військовий писар на червоній подушці несе гетьманську велику печать і клейноди. В цю мить, якої так ждав за сценою Казік, помішник режисера дає знак акторові, що в одязі гармаша стоїть біля гетьманської зброї. Той, як і належало, смикає за шнур і . . . ббабах! — гримнула Казікова гармата, але так гримнула, що попадали додолу посли, й гармаші, і сам гетьман. Задник звився кудись до неба, а потім гупнув додолу по чиїйсь голові, відкриваючи неприглядне видовище за лаштунками, завжди сховане від очей глядачів. Але негайно ж по тому хмара порохового диму милосердно заслала все побойовище.

Передав, знать, старий, пороху у гармату!

Тим часом поспішно дали завісу. Коли трохи розвіявся густий дим на сцені, Садовський, кашляючи й протираючи очі, повні диму і сліз, кинувся шукати Казіка, вигукуючи в непідробленому гніві:

— Де він, падлюка, я його вб'ю!

Садовський у гніві бував страшний. Але Казік десь зник і неможливо було його розшукати ні в той вечір, ні в наступний. Тільки вже аж на третій день, коли вже можна було думати, що розвіявся гнів Садовського, з'явився засоромлений Казік, вибачаючись за свою помилку. Та вже було пізно. Так ретельно готована прем'єра була провалена.

Оцей то фатальний постріл згадався мені, коли я дивився на розкішну панораму Дніпрельстану на залізничній сцені в Сиднеї року Божого 1954. На її пишному тлі Домаха Людмили Коваленко виглядала приреченою й переможеною, замість бути самій переможцем.

І коли б, я побоююсь, пані Людмила побачила той несподіваний їй кінець її п'єси (хоч і дослівно вірний текстові) то, мені здається, вона напевне пережила б щось подібне до почуттів Садовського, коли Казік стрельнув тоді зі своєї гармати.

Сергій Домазар

Австралія

КОНГРЕС СЛОВ'ЯН КАНАДИ — ПРОТИУКРАЇНСЬКА І ПРОТИКАНАДІЙСЬКА ДЕМОНСТРАЦІЯ

Так званий "Конгрес слов'ян Канади", що його організували комуністи 1 і 2 липня ц. р. в Торонті і в Палермо під Торонтом, був не чим іншим, як замаскованою протиукраїнською і протиканадійською демонстрацією. Усі промови і заклики були скеровані на вислів пошани до "старшого російського брата", на скріплення позицій СРСР у вільному світі, на пропагування "мирної" політики СРСР. Зроблено все можливе, щоб приспати світ, зокрема канадійський уряд, зроблено все можливе, щоб приспати українську чуйність, щоб зменшити українську відпорність російському більшовицькому окупантові.

Комуністична преса подає число учасників конгресу на кількадесят тисяч осіб. На жаль, я самого конгресу не бачив (не був тоді в Торонті) і важко мені судити про справжнє число учасників його (що ці числа перебільшені, не маю сумніву), але коли б тих учасників було навіть кілька тисяч, то й то було б ганьбою для таких сильних і численних українських організацій, які ми маємо в Канаді.

Ставлю питання конкретно: яка українська організація поробила, чи бодай намагалась поробити, заходи, щоб унешкодити цей конгрес? ОДУМ Канади і США саме в ті ж дні поруч (на православному осередку "Київ") відбував свою досить вдалу зустріч, яка пройшла під гаслом непримиренної боротьби з російським окупантом і з комунізмом взагалі. На одумівську зустріч, як кажуть, заходило яких пара сот учасників того конгресу, вони могли почути слова правди про стан в Україні, але хіба того досить? Хіба така "робота" нас може вдовольнити?

А що робили інші молодечі й немолодечі організації? Уточню: скільки часу бандерівці витратили на обговорення плянів поборювання КУК-у й Національної Ради, а скільки на поборювання комуністів у Канаді? Чому цей конгрес, на якому були представники з усього американського континенту, а також і представники СРСР,

лишився поза увагою усіх наших партій і громадських організацій?

А він був найнебезпечнішою комуністичною імпрезою в Канаді за всі роки, коли тут появились новоприбулі. На цьому конгресі канадійські комуністи почали нову тактику боротьби: вони, програвши з нами прямий бій, перейшли на "миролюбну" і "людолюбну" тактику. Я уважно перечитав усі промови на конгресі слов'ян і не маю сумніву, що від сьогодні ця тактика буде стосована на довший період часу. Вона, очевидно, схвалена не в Канаді, а в Москві.

Візьміть для прикладу основну доповідь, яку виголосив відомий уже нашим читачам Джан Бойд (Іван Бойчук). Він розглядає вже українців Канади, як цілість. Він "гордий", що українці мають своїх провінційних міністрів і послів у провінційних і федеральних парляментах Канади.

Ось його слова:

> "Сьогодні є українські депутати парламенту, депутати провінціальних кабінетів, мейори великих канадських міст, провідники в мистецтві і літературі, спортсмени, вчені, педагоги. Вони походять з доброго українського трудящого народу і вони вкладають у добро Канади до тієї міри, що залишаються вірними тому самому українському трудящому народові, який дав їм життя, підніс їх і дав їм підтримку з фонду характеру, який він має."
>
> ("Укр. Життя", Торонто, 14. 7. 55 р.)

Забув сказати тільки Джан Бойд, що все це сталося всупереч бажанням його і його партії, яка завжди і вперто робила все, щоб усіх цих послів, "мейорів великих канадських міст" і т. д. провалити на виборах, виставляючи в противагу їм своєх кандидатів, які, як правило, походять не з українців і не з слов'ян взагалі, а жидів чи з інших націй, що населюють Канаду (за винятком Івана Бойчука, не Бойда, а другого). Сьогодні ж Джан Бойд і його господарі з Москви "гордяться" успіхами слов'ян у Канаді, зокрема провідної їх групи, українців. Чому наша преса легковажить такими питаннями, чому наші організації не викривають протиукраїнської і протислов'янської політики канадійських комуністів саме на їх комуністичному "слов'янському" конгресі?

А послухаймо, як говорить Джан Бойд до новоприбулих:

> "Вплив нашої слов'янської ваги на Канаду зріс останніми роками також з прибуттям в нашу країну десятків тисяч нових іміґрантів, які прийшли до нас в результаті війни. Однією з трагедій війни було те, що вона вирвала з коренем мільйони людей, позбавила їх батьківщини, кинула їх в Німеччину, Австрію і Італію, як військовополонених, каторжних робітників, скитальців. Коли війна була виграна, маси цих людей вернулись на батьківщину (шість мільйонів вернулось тільки до Радянського Союзу), але інші, з різних причин (Джан Бойд "не знає" тих причин! П. В.), воліли прийняти запрошення виїхати в інші країни. Деяке число їх прибуло до Канади. Ці новоприбулі, які рішили зробити Канаду своїм домом, є, таким чином, частиною нашої громадськості. Їхні проблеми є нашими проблемами, і нашим обов'язком є допомогти їм, щоб їхнє влиття в канадське життя було настільки здоровим, наскільки можливо. Найкращий спосіб осягнути це влиття є з слов'янсько-канадською громадськістю. Той факт, що ми маємо між нашими делегатами тут сьогодні іммігрантів, які прибули до Канади після закінчення війни, вказує, що цей процес природний...
>
> ...Обов'язком всіх нас є допомогти цій частині нашої громадськості дістати потрібну допомогу, коли вони безробітні, і, понад все, здобути право на працю і добробут для всіх канадців шляхом перетворення Канади в країну, де є праця і добробут для всіх."
>
> ("У. Життя", 14. 7. 55 р. Мова і правопис оригіналу.)

Чи бачите, де ми маємо "оборонців" і "заступників"?.. А чого ж то ви, містере Бойде, не допустили мене поговорити з артисткою з України, Єлисаветою Чавдар, на концерті в Месей Гол, коли ви так мене любите й вірите мені? Боялись, щоб вона не залишилась у Канаді? Білими нитками ваша "любов" шита...

Джан Бойд і всі інші промовці на конгресі співали про слов'янську гордість, вони виступали проти дискримінації, а самі вирекліись імен свого батька-матері, називаючись то Джан Бойд, то Мич Сейго, то ще якось. Наочний доказ слов'янської "гордости" й поваги до свого народу... І доказ, що комунізм веде до винародовлення і зради нації.

Пора українським організаціям розробити спільний великий плян боротьби з комуністами в Канаді. Унешкодження цієї, запроданої Москві, нашому відвічному ворогові, групи в Канаді було б найбільшою українською і всеслов'янською гордістю в Канаді. Не сміємо комуністичних поплентачів у Канаді розглядати, як ворогів — вони не винні, що не знають справжнього стану в Україні. Наш обов'язок їм той стан відкрити. То наші люди, то наша кров. А що вони сьогодні серед комуністів, то винні ми — не працюємо над тим, щоб їх відти вирвати.

П. Волиняк

ПРО ПАНУРҐІВ І ПАНУРҐОВУ ОТАРУ

(Психологічний трактат)

Наклепникам присвячується

ПРОЛОГ

У полеміці з наклепниками редактор Волиняк допустився переплутання категорій, про які говорить. Якщо переставити їх на місце, то треба прийняти до уваги те, що не він "шабесгой", а ті, хто на нього нападають. Тому, власне, Волиняк не "збунтувався", а лише дав по пальцях отим властивим шабесгоям, які в запалі подвигу в своїй ролі допустилися аж підлоти.

Браво! Дати по пальцях — це дохідливо й зрозуміло навіть підлому.

ЛОГОС

Був у французів славний письменник Рабле, написав він талановиту повість "Ґаргантюа і Пантаґрюель", у тій повісті є прегарна новеля про Панурґа. Панурґ — це пройдисвіт. Ліпшого й коротшого визначення йому не знайти.

В образі Панурґа Рабле показав збірний тип пройдисвіта. У часи Рабле сильною лишалася традиція в літературі — писати про велике. Тож і Панурґ мав бути великим пройдисвітством.

Панурґову сутність Рабле розкриває в такому епізоді. Багатий купець віз кораблем овець з колонії. У сальоні поміж визначними персонами раптом пронеслася вітка, що цим кораблем їде також відомий усім Панурґ. Насторожилися у сальоні, зарікались, що не дадуться, щоб їх Панурґ обдурив на чомусь або підвів.

Dundas Paint & Wallpaper

1185 DUNDAS ST. WEST
Власник: ВАСИЛЬ УСАТЮК

Великий вибір доброякісних фарб. Поради в малюванні, а саме:

- **Як її приготувати до малювання;**
- **Яку фарбу маєте купити;**
- **Як нею робити.**

ПОРАДИ НА ВСІ ПРОЦЕСИ МАЛЮВАННЯ.

Найзавзятіше зарікався власник овечої отари. Та сталося так, що його й не оминув Панург. Він помітив заповзятливість торгівця вівцями і вирішив провчити його.

Забажав Панург купити барана у власника овечої отари. Нічого небезпечного не передбачав для себе у цьому бажанні торгівець. Він пильнував, щоб не програвити на грошах і запросив подвійну ціну за барана.

Не довго сперечаючись, Панург заплатив запрошену ціну, узяв купленого барана і... кинув у воду. Набігли чорні хвилі й забрали з собою жертву. Сталося неймовірне — уся овеча отара кинулася за бараном і потонула в морі!

Щось подібне трапляється й між людьми. Рабле перший описав це хворобливе суспільне явище в епізоді про Панурга й овечу отару, звідти воно й дістало назву — "Панургова отара".

Явище "Панургової отари" полягає у проявах отарного атавізму серед людей. Колись, дуже давно, коли вівці не були приручениими, отару пильнував баран. Баран перший кидався від небезпеки, за ним сліпо й шалено — за покликом крови — кидалась уся овеча отара. Не розглядаючись, де та небезпека, отара летіла з усіх ніг за бараном. І траплялося часто — летіла в пащеку небезпеки.

За цим прикладом з овечою отарою можна припускати, що колись і люди жили отарою, тому так багато доводиться спостерігати у людській громаді явищ, пов'язаних з рецидивами тваринного атавізму в людей.

Отарний атавізм у овець з великим ефектом використовують на різницях у Чікаго. Там натренованого барана пускають до отари, призначеної на заріз. Під цією умовиною рефлексу на певний сигнал школений баран мчить віадуком, що провадить до конвеєра. За бараном шалено мчить сліпа й спантеличена овеча отара. Баран далеко попереду вже, він зникає в спеціяльних дверцятах і уникає раптової гільйотини, доки буде потрібний, а отара, уся до останньої вівці, сторч головою йде у м'ясорубку!

Тепер серед людей найбільше трапляються Панурги-пройдисвіти в суспільному й політичному житті, вони також з великим ефектом використовують прояви "Панургової отари" серед людей, вони також користаються для цього випущеними в громаду баранами, школеними й з природнім покликом крови, баранами, що розпалюють і ведуть за собою "Панургову отару" у воду і в огонь і... в м'ясорубку!..

ЕПІЛОГ

Волинякові опоненти дуже нагадують баранів з "Панургової отари". Але все лихо виходить від Панургів, за ними треба шукати, їх треба виводити на денне світло, щоб людська громада не стала жертвою отарного атавізму, який заповзятливо розбуджують серед неї Панургові барани!

ПРОЛЬОНГАТА

Я також маю велику провину у Панургів — їх барани вішали мене, а я одірвався. Тепер вони мстяться мені за це.

Тому не можу публікувати цього трактату під власним прізвищем, мушу — під псевдонімом.

П. Вічний-Невмирака

В. ДЕРЖАВИН

ВИЗНАЧНЕ ВИДАННЯ

O. KALYNYK: Communism, the Enemy of Mankind. Documents about the Methods and Practice of Russian Bolshevik Occupation in Ukraine. Published by the Ukrainian Youth Association in Great Britain, London, 1955.

Документальний твір пана Олекси **Калиника** "Що несе з собою комунізм?" — нарешті з'явився також англійською мовою під зазначеним вище наголовком і коштом СУМ-у Велибокрітанії. Визначивши кольосальне політичне значення цих публікацій — буквально видертих з рук большевицької влади в Україні п. Олексою Калиником та впроваджених ним, попри численні перешкоди й небезпеки, по цей бік залізної заслони — ще попереднього року в цьому тижневику, з приводу української їх публікації, — не зупинятимемось надалі на надзвичайному змісті самих свідчень, які, очевидна річ, лишаються ті самі українською або англійською мовою, і про які ми вже належною мірою висловлювались. Це було б тим більше зайвим, позаяк ціла українська емігрантська преса (не виключаючи навіть уердепівських органів) підкреслено виявила позитивну оцінку дотичного українського видання — за єдиним вийнятком досить відомого (принаймні, серед тих українських політичних емігрантів, що перебували були первісно в Австрії) антисоборницького і галичаножерного "публіциста" **П. Волиняка**, який у редагованому ним самим щомісячнику "Нові Дні" (Торонто) допустився непристойного вибрику, з приводу того, що українська публікація тих безпрецидентно опублікованих с е к р е т н и х большевицьких документів містить примітку: "авторські права застережені" — і через це П. Волиняк вже остаточно позбавляється надії надрукувати ці документи у власному органі, замовчавши питання про їхне походження. Очевидно, передруковувати ці документи московсько-совєтської терористичної акції на Україні він і надалі спроможеться, — але йому, мабуть, ішлось насамперед про те, щоб подати їх **анонімно**, цебто без упімнення тих надзвичайних — аж героїчних — засобів, якими Олекса Калиник спромігся не лише зберегти їх, але й доставити по цей бік залізної заслони.

Звичайно ж, в англомовному виданні тих самих абсолютно автентичних документів (щодо їхньої правдивости навіть П Волиняк не зважує.ться сумніватись) — ніяких застережень щодо передруку не зроблено, бо слушно передбачається, що в англомовній пресі таких публіцистичних ґангстерів, як п. П. Волиняк, взагалі немає.

Отже, маємо в цій рецензії лише зазначити ті спричинені англомовним виданням зміни, які цілком слушно постали в цьому виданні спеціяльно з уваги на англомовного читача. Вони є засадниче невеликі. Якщо згаданий вище публіцистичний ґангстер П. Волиняк твердив був, неначеб поданий О. Калиником коментар до українського тексту документів був написаний "в стилі дешевої пропаганди", то сьогодні кожний читач, який володіє англійською мовою, може переконатись, що Олекса Калиник додав був до опублікованого ним архіву Криничанського району Дніпропетровської области УССР лише те, що було конче потрібне для розуміння тогочасної політичної ситуації. Звичайно ж, в англомовному виданні скорочено ті пункти, про які кожен український емігрант досить знає з власного досвіду, і навпаки — поширено деякі відомості, які до англомового читача, мабуть, взагалі за останніх 20 років не доходили. Зокрема, значно поширено розділ про так звану "хлібозаготівлю", яка насправді була розрахована на виголоднювання українського села, але провадилась за такою офіційною термінологією, аби західній світ не вбачав у тих тоталітарно-терористичних акціях нічого, крім суто економічних державних заходів.

Англомовне видання книги О. Калиника маркантно спростовує совєтофільські еляборати — такі поширені за 20-тих і за початку 30-тих років — які з легкої руки соціялістичного подружжя Веббів ширили були нісеніт-ниці про загальне підвищення матеріяльного стану підсовєтських людських мас, яке начебто виправдує собою терор та народовбивство, практиковане москов-

ським Кремлем упродовж 30 років. Особливо слід зазначити, що англомовне видання дотичних документів є вирядженe значною більшістю документальних фотокопій і автентичних фотографій, аніж це було в первісному виданні українською мовою. Серед фотокопій зустрічаємо навіть такі цілком унікальні, як от фотознимку колективного розстрілу перед сторінкою 97. Щодо численних фотокопій енкаведистських документів, то вони справді в українському виданні не були такі вже потрібні — бо кожен, хто мав справу з органами совєтсько-московської окупації в Україні, не сумніватиметься щодо їхньої автентичности (навіть така рептилія, як П. Волиняк, не становить у цьому випадку винятку) — але для англомовного читача справді треба було подати дотичну документацію в найбільш переконливому вигляді.

Примітка автора: Не сумніваємось, що видавець і редактор "Нових Днів" (Торонто) обвинувачуватиме нас у сторонничості, з приводу тих наклепів, які надруковано ним у вересневому числі того щомісячника (ч. 56, стор. 29,. Супроти цього, категорично заявляємо, що не маємо ніяких особистих ресентиментів супроти того галичаножера П. Волиняка, бо він справді не міг знати, що використана п. Л. Орлигорою моя опінія про І. том його "мемуарного" твору "Будні нашої епохи", поперше, була подана нами в характері приватної літературної консультації, без ніяких розмов про опубліку вання в друку, подруге, містила багато чого для п. Л. Орлигори неприємного (чого він тепер не публікує), а потретє — і головне — стосувалась виключно до 1. тому його мемуарної повісти, а дальших томів цього твору ми ані тоді не читали (якщо вони взагалі були тоді вже написані — в чому сумніваємось), ані й досі не бачили; а тим самим п. Л. Т. Орлигора не має ніякого права друкувати під нашим ім'ям абиякі в и т я г и з нашої приватної рецензії, в характері передмови до своїх дальших публікацій, що їхній зміст нам невідомий і взагалі нас не цікавить. **В. Д.**

Від редакції: Ця рецензія передрукована з органу ОУНр (С. Бандери) "Шлях Перемоги", ч. 24 (68), 12 червня 1955, Мюнхен. Передрук зроблено без жодних змін, підкреслення оригіналу.

Та що Ви, Вельмишановний Пане Професоре: і на якій підставі я б Вас обвинувачував у "сторонничості"? І не думаю навіть. Передрукував, як бачите, повністю, навіть Вашого "позаяка" не викинув! Передрук я цей вробив, щоб показати людям, що:

1. Ви мене справді любите, і що Ви справжній соборник;

2. Щоб лишити в науку нащадкам зразкову професорську рецензію — нехай люди вчаться на клясичних зразках, а не партацтві якомусь!

Ну, а тепер, Олексо, чарка ще раз до тебе: Дуже тішусь, що ти при виданні своєї книжки англійською мовою врахував усі мої поради, зроблені в рецензії-мініятюрці (навіть ті, які були зроблені в жартівливому додатку до неї) — проф. В. Державин свідчить це. Соромно мені тільки, що ти робиш з цього геройство та ще й примушуєш проф. В. Державина, щоб і він присягався, що ти герой. Дешево це, Олексо. Тим більше, що ти колись до дуже полохливих не належав. І до самохвальків теж. Ти ж, евакуюючись з м. Д., мав у своєму розпорядженні ціле вантажне авто, добрі документи і охорону від боївки, то хіба за таких умов важко було вивезти папку паперу? Ха-ха-ха, Олексо! І на яку біду оце все здалось?

Проф. В. Державин пише, що ти додав до книжки "фотознимку колективного розстрілу". Не знаю, правда, як розуміти цей професорський вираз: чи **колективно** розстрілюють на тій знимці, чи **колектив** (групу) там розстрілює хтось? Щось мова не дуже то точна в п. професора...

Але справа не в тім. Ти ж не якась "рептилія", а ти ж таки сидів у тюрмі, ти ж був цілі роки в одному з найстрашніших концтаборів, на Біломорсько-Балтійському каналі ім. Сталіна, і вже хто-хто, а ти ж добре знаєш, що простому смертному в СРСР побачити розстріл було важче, ніж у Сталіна люльку вкрасти! А вже зробити фото з нього (та ще таке, щоб його можна було репродукувати!), зберегти те фото роками і вивезти, то вже таки треба бути супергероєм! І на лихо ж ото нікчемним фотом паскудити такі прекрасні документи, які просто без ножа ріжуть усю російсько-більшовицьку окупантську систему в Україні? Невже ти припускаєш, що в світі самі рептилії (вибачте, пане Професоре, що ще раз позичаю це слово — сподобалось воно мені дуже!) тільки і ніхто не знає, як в СРСР бояться не тільки прилюдного розстрілу, а навіть суда прилюдного? Ну, а розкопки у Вінниці хіба не свідчать про те? Кара Божа, Олексо, з тобою... Був ти колись культурнішим таки.

Коли СУЖЕРО видавало "Білу книгу про чорні діла Кремля", то до нас теж надсилали такі фота, але, на щастя, з них не скористали.

П. Волиняк

ОДИНАДЦЯТИЙ СОБОР УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ

11-й Собор Української Греко-Православної Церкви в Канаді відбувся в останніх числах червня ц.р. в Вінніпезі. У працях Собору взяли участь понад 600 осіб (делеґатів і гостей).

На перший погляд це був звичайний черговий Собор церкви, на якому було заслухано доповіді-звіти митрополита, архиєпископа Східньої епархії та голови консисторії, а також обговорено деякі не дуже то важливі справи церкви (справа третього єпископа та інші). Та це тільки на перший погляд, бо цей Собор безперечно ввійде в історію Української Греко-Православної Церкви в Канаді, як Собор, на якому зведено рішучий бій за чистоту православія і за вірність історичним традиціям української церкви. Саме це було основним питанням, що хвилювало всіх делеґатів.

Справа в тім, що в деяких колах нашої церкви появилися були тенденції "оновлення", мовляв, пристосуємось до "духу часу", умов і т. д. Ці тенденції Собор рішучо відкинув, що безсумнівно приведе до дальшого зросту і зміцнення Церкви.

Мушу сказати читачам, що я з цілого ряду причин не можу сьогодні ширше зупинятись на цих питаннях. Я тільки висловлю своє враження. Собор відбувся назагал добре, були гострі виступи, але я в тому не бачу нічого поганого, а навіть навпаки: було людям що обстоювати і що заперечувати. А це добра ознака.

Мені дуже сподобались доповіді-звіти митрополита Іларіона, голови Церкви, архиєпископа Михаїла та голови Консисторії — о. прот. Єр. Грицини. Всі доповіді, особливо митр. Іларіона, були цікаві, глибокі змістом, базовані на числах і фактичних даних, говорили про минуле коротко, про сучасний стан — широко, заглядали і в ближче майбутнє.

Зате дискусії відбулися переважно на дуже низькому рівні, звернуто всю увагу на дрібниці чи зайві суперечки. Складалося враження, що миряни стоять куди нижче від церковного проводу. Та такий висновок був би хибний, бо серед делеґатів був дуже високий відсоток людей інтеліґентних, з солідною освітою і великим досвідом у церковній праці. І коли вони себе належно не проявили, то, — мені здається, — тільки тому, що сама праця Собору не була добре продумана і організована. Або і ще щось гірше. Мене, як офіційного делеґата, дуже прикро вражала марна витрата часу на другорядні справи, які вже фактично були позитивно вирішені.

Що було відмінного на цьому Соборі, порівняно з

попередніми? Активна і чисельна участь у Соборі новоприбулих, у т. ч. й з центральних областей України. Саме це і вирішило справу збереження історичних традицій української церкви.

Що я помітив там від'ємного? Намагання частини делеґатів ділити склад вірних церкви на "новоприбулих" і на "старих" канадійців, що вносило найбільшу гостроту і витрату часу. З того часу, як тільки цей поділ зникне (а він сьогодні існує тільки тому, що його штучно підживлюють(, то в Українській Греко-Православній Церкві в Канаді зникнуть усі непорозуміння і клопоти.

Цікавою і радісною несподіванкою для всіх новоприбулих був виступ о. прот. В. Кудрика проти "обновлення" церкви, зокрема проти зміни календаря: виступ був розумний, продиктований українською рацією і не міг не викликати захоплення в делеґатів, які стояли за збереження традицій української церкви. Десятки їх, включно зі мною, підходили до нього і дякували. Питання зміни календаря було просто знято з обговорення, як безпредметне.

Якого питання на Соборі бракувало? На мій погляд про зміну назви церкви: нашій нації мати в назві своєї церкви оте принижуюче "греко" тепер просто не личить. Такі назви можливі тільки на еміґрації, де почуття меншевартости ще дуже розвинене. В Україні православна церква так ніколи не звалась і не буде зватись. Я кілька років це питання ставлю, але поки що безрезультатно. Добре було б його висунути на наступному Соборі і врешті позбавитись отого "безплатного додатку", який нічого не дає ні Україні, ні Церкві.

П. Волиняк

Проф., д-р Іван РОЗГІН

Всеукраїнський Державний Інститут Екеперимента льної Ветеринарії

З технічних причин, — непередбачена зміна матеріялу, — ця стаття вміщена не в тому місці, де вона за своїм змістом і темою мала бути. (Вона була заплянована на наступне число). За що й перепрошуємо шановного автора і читачів.

Редакція

У процесі відродження українського народу і творення різноманітних державних форм, організацію Всеукраїнського Державного Інституту Експериментальної Ветеринарії треба вважати важливою сторінкою в історії розвитку української науки взагалі, а ветеринарної спеціяльно, бо Інститут був не лише першою науково-дослідчою установою в Україні, а найкраще обладнаною установою на всю Східню Европу. А тому, що в природі нічого не постає без причини, без потреби, без певної закономірности, тому і ВІЕВ має свою цікаву історію виникнення, розвитку і наукової діяльности. Я, як один з організаторів і керівників ВІЕВ, вважаю своїм обов'язком подати для історії деякі матеріяли, що збереглися частково в пам'яті, а частково в мойому приватному архіві. Щоб краще орієнтувати читача, треба коротко з'ясувати ситуацію при якій були організовані попередники Інституту, а тому, що ці попередники були покликані до життя потребою поборювати епізоотію телія, то потрібно з'ясувати в першу чергу епізоотологічну ситуацію цього захворювання.

Відомо, що у 18 столітті і на початку 19, в Европі, а найбільше в колишній Росії, шаліла епізоотія телія. Найстрашніша здається вона була в 1807 році, що охопила всю Східню Европу, в тому числі й Україну. На цей період уже існувала при Харківському Ветеринарному Інституті від 1805 року, "Катедра скотолікування", а згадана епізоотія спонукала в 1808 році організувати при ХВІ спеціяльну Ветеринарну школу. Про збудника телія тоді ще нічого певного не було відомо. Наприклад, К. Ліней, що від 1788 року користався з мікроскопа, розглядав різні речі, в тому числі і патологічний матеріял від трупів тварин, що загинули від телія. Він зобразив збудника телія у вигляді ниткуватого хробачка зі зігнутим жалом, що літає в повітрі, і назвав його "кодлом пекла" або "Furia infernalis".

А як стояла справа з профілактикою цієї інфекції свідчить такий факт, що дійшов до нас як запис державного значення. Оренбурзький генерал-губернатор, що як виконавчий чинник Міністерства Внутрішніх Справ, у системі якого була ветеринарна організація, наказав лікувати хворих на телій тварин і людей сулемою, нашатирем і настоянкою тютюну, і, очевидно для "профілактики", наказав стріляти щогодини з гармат, сліпими набоями.

Лише в 1849 році Полендер вперше спостеріг нерухомі ниткуваті утвори, але описав їх аж в 1855 році і то не дав цьому фактові значення. Ще через рік, в 1859 році Давен і Райє також спостерігали ті самі утвори і навіть кров'ю заражали досвідних тварин, морщаків, що навіть від того загинули, але все одно, автори висловилися, що то є "випадкові інфузорії, які мають якийсь зв'язок з захворюванням на телій". У процесі цих досліджень і спостережень практиків-господарів установилося в Німеччині, що телій є "Антонів огонь селезінки" або Milzbrand, тоді як у Росії, де особливо в тяжких формах були епізоотії телія, що то є Сибірська хвороба або De morbo sic dicto Sibirio.

Отже, на той час вважали, що існує не одна, а дві інфекційних хворобі, одна на Заході, а друга на Сході Европи і в Сибірі. Це дуже важливий факт, бо не дивлячись на те, що пізніше, у 1873 році, славнозвісний український патолог-анатом Г. Мінх у своїй праці "Матеріяли до патологічної анатомії Сибірської язви у людей" установив, що і сибірська хвороба на сході і Антонів огонь селезінки в Европі є одне і теж захворювання, все таки, на підставі сучасних знань про мінливість бактерій, можна твердити, що то таки були різні варіянти збудника телію.

І лише в 1863 році Давен, під впливом праць Л. Пастера над масляно-кислою ферментацією, повідомив про наявність "бактерій" у хворих на телій тварин. Одначе, лише Р. Кох в 1876 році і Пастер в 1877 остаточно установили, що збудником телія є Б. Антракса, бо виділили чисту культуру збудника і заразили досвідних тварин, а з їх трупів знову виділили того самого збудника.

Пастер, користаючись випадковими спостереженнями над ослабленою культурою холери курей, почав спроби для виготовлення вакцин із збудника телія, якими можна було б для профілактики щепити здорових

тварин. Ми не будемо тут докладно з'ясовувати запровадженої методики, скажемо лише, що при культивуванню збудника 20 днів при 42,5 - 43° С він не творить спор, тратить вірулентність, а прищеплений здоровим тваринам не спричиняє захворювання, а лише незначну реакцію, у наслідок чого у тварин постає невразливість до природньої інфекції. Блискучі досвіди в травні і червні 1881 року цілком виправдали вакцини Пастера, і принесли авторові їх невмирущу славу. Під кінець того ж року було прищеплено 70 тисяч тварин, а наступного року — 40 тисяч з добрими наслідками.

То була така важлива подія, що навіть ми не можемо собі уявити її значення з перспективи нашого часу. Досить сказати, що Л. Пастера обрала Французька Академія своїм членом, а для використання винаходу його, було організоване спеціяльне "Товариство Пастерівської вакцини", яке придбало право на виготовлення і застосування її у всіх країнах світу. І справді, з того часу почали з успіхом застосовувати її у Німеччині, Бельгії, Австрії. А тому, що епізоотія лютувала також і в Росії, то товариство, через російського посла у Франції, запропонувало свої послуги, для вакцинації тварин і в Росії, головним чином в Україні, бо епізоотії в степовій частині України завдавали вівчарству великих втрат. Наприклад, лише в 1879 році, у одного лише Фальцфейна (в Асканії Новій), із загального числа овець 800 тисяч загинуло 125 тисяч. Такі саме втрати були і в інших поміщиків — Скадовського, Пакеєва, та інш. Невідомо з яких причин, але російський уряд відмовився від послуг французів, очевидно боячись "усього чужого", тоді місцеві українські поміщики самі взялися організовувати справу боротьби з телієм. Перший почав Скадовський, поміщик з Білозірки біля Херсону. Він звернувся до Пастера з пропозицією вакцинувати 400 тисяч овець. Співробітник Пастера Шамберлян, що керував справою виготовлення вакцини у згаданому товаристві, відповів, що вони виконають вакцинацію при умові оплати по 20 копійок за одну вівцю і 2 тисячі франків співробітникові, надісланому спеціяльно з Парижа. Ціна була зависока і умова не була підписана.

Інший поміщик з Херсонщини, Кудрявцев, придбав якусь кількість вакцин від Пастера і в його маєтку "Нерозлучне", ветеринарний лікар П. Вознесенський 6 червня 1882 року вакцинував 200 голів овець. Наслідки були жахливі: 80% тварин загинуло. Одержано нову серію вакцин, і 26 липня вакциновано другу групу тварин з такими ж наслідками. Після того, було заборонено застосовування вакцини Пастера, як такої, що себе не виправдала. Причина не була вияснена. Вважали, що в дорозі (їхала 40 днів) з вакциною "щось сталося", вона втратила імунізаційну властивість. А тому, що та сама вакцина, рік від року в Європі застосовувалася з добрими успіхами, було вирішено приступити до вивчення і вакцини і способів вакцинації проти телію. Для цього відправлено у Францію кількачленну комісію, щоб на місці вивчити і саму вакцину і методи її виготовлення. А тому що Пастер уже продав був право на виготовлення вакцини, не міг прийняти комісію, а тим більше, виявити їй методику виготовлення вакцини. Комісія нічого не добившись вернулася додому. Лише двом членам комісії, а саме професорам Харківського Ветеринарного Інституту А. Раєвському (бактеріолог) і Л. Ценковському (ботанік) удалося якось ознайомитися зі справою виготовлення вакцини, щоправда, не з усім процесом, а скорше з кінцевими наслідками, проте їм, особливо Л. Ценковському, цього було досить, щоб не тільки мати повну уяву про методу, а навіть хиби її.

Вернувшись в цьому ж 1882 році до Харкова, А. Раєвський і Л. Ценковський організували при кабінеті ботаніки примітивну лабораторію і почали систематичні досліди над вивченням збудника телія, Б. Антракса і над способами виготовлення з нього вакцини, за схемою Пастера. Тому що вони зрозуміли деякі хиби Пастерівської методи, то вирішили шукати кращої, більш надійної. У 1883 році була виготовлена вакцина і випробована на 11 досвідних вівцях і двох контрольних. Наслідки були позитивні.

З цього періоду треба починати історію науково-дослідчої справи в Україні (і Росії) і історію Інституту Експериментальної Ветеринарії. Через те, що А. Раєвський на той час був обраний ректором ХВІ, то справу дослідів перейняв на себе Л. Ценковський, тим більше, що він був кращим дослідником, і уже славився як відомий дослідник, автор численних праць з різних ділянок біології.

Ценковський звернувся до Харківського Земства і власників, що плекали овець, по допомогу для організації спеціяльної лабораторії і дальшого удосконалення вакцини, але лише один його колишній учень, поміщик Г. Скадовський, запропонував відповідну допомогу у своїому маєткові. Так була в 1883 році організована більш-менш відповідна лабораторія в Білозірці біля Херсону, що складалася з чотирьох обладнаних кімнат, доброго мікроскопа, відповідної кількости тварин, а головне потрібної суми грошей і обслуговуючого персоналу, в тому числі одного вет. лікаря. Не дивлячись на те, що це була ніби допоміжна лабораторія тій, що знаходилася в ХВІ, все таки треба вважати, що то була перша ветеринарна лабораторія, обладнана на европейський зразок. І в ХВІ, і в Білозерці, Л. Ценковський згуртував цілу низку ентузіястів-дослідників, як А. Раєвський, Садовський, Шалашніков, Вознесенський і сам Скадовський, що був природником. Цю групу вважають основою так званої "Харківської, чи Української школи бактеріологів". У 1886 році Херсонське Земство, під впливом наслідків праці Л. Ценковського, асигнувало 5 тисяч карб. на обладнання лабораторії ХВІ.

Ще треба подати, що Л. Ценковський, працюючи в Одесі з 1865 року по 1871, також був розгорнув науково-дослідну діяльність, спільно з І. Мечніковим, ще молодим О. Ковалевським та іншими природниками Одеси. Після переїзду Л. Ценковського до Харкова, де він розпочав свої знамениті досліди з вакциною, природники Одеси, що тепер гуртувалися біля І. Мечнікова (найчільніші з них М. Гамалія і Я. Бардах) розпочали в 1888 році в Пастерівській стації нові спроби з виготовленням вакцини за клясичним методом Пастера, з матриксів одержаних від самого Л. Пастера. У цьому ж році, в м. Кахівці, у маєтку українського поміщика Панкеєва, була зроблена вакцинація 4414 вівцям, і від якої загинуло 3546 голів або 80,3%. Цей випадок, що в науковій літературі значиться як "Панкеївська трагедія", остаточно закріпив авторитет Ценковського і перевагу його вакцини, яка таки справді багато краща від Пастерівської, бо в основу принципу її виготовлення взято не лише фізичний чинник, як то є у Пастерівській, а суто біологічний. Л. Ценковський низкою маніпуляцій, у тому числі і проведенням ослаблених культур Б. Антракса через невластивий для них організм ховрахів, досягнув того, що його культури еволюціонували в специфічну сталу форму, І і ІІ вакцина. Цікаво зауважити, що навіть на протязі 32-річного зберігання в 40% гліцерині вони не змінили, або точніше кажучи, мало змінили свої біологічні якості.

Після такого успіху, Міністерство Внутрішніх Справ, або точніше Ветеринарне Управління МВС в 1889 році перебрало лабораторію ХВІ на своє утримання і вона придбала назву "Центральна Ветеринарно-бактеріологічна лабораторія", а тому, що земства почали організовувати подібні лабораторії на місцях, то вона як матірна, перейняла на себе справу підготовки ветеринарних бактеріологів для всіх лабораторій і діягностичних кабінетів України і цілої Росії. З її стін вийшли всі ветеринарні науковці, бактеріологи і навіть клініцисти-практики, бо лабораторія правила також за перший інститут для удосконалення ветеринарних лікарів. Щороку 30 лікарів із різних місцевостей України і Росії,

набували кваліфікацію, або підвищували свої знання в стінах лабораторії, відбуваючи теоретичний і практичний вишкіл. Після революції 1917 року і відновлення Української Держави, лабораторію поширено, укомплетовано визначнішими кадрами, а головне їй підпорядковано всі периферійні (губерніяльні) ветеринарно-бактеріологічні інститути і діягностичні кабінети. У 1923 році лабораторію перетворено на "Всеукраїнський Дослідний Інститут Наукової і Практичної Ветеринарії". У 1926-1928 році для Інституту побудовано в Харкові на вулиці Пушкіна 89, цілий ансамбль будівель, що складався з головного триповерхового будинку, чотириповерхового житлового будинку на 24 кватири і спеціяльного модерно устаткованого будинку для всіх видів дослідних тварин — великих і дрібних. У 1932-34 році ще побудовано один триповерховий будинок для Інституту Удосконалення лікарів і для Відділу фармакології та токсикології. Одночасно з початком будівництва, було замовлено в Німеччині все модерне устаткування для лабораторій, яке прибуло до Харкова в кінці 1928 року. Тому Інституту в його остаточній стадії в 1928 році був зразковою установою, обладнаною найновішою апаратурою і укомплектований найкваліфікованішими дослідниками, в основному ветеринарними лікарями, але також були запрошені з інших сумежних галузів спеціялісти — медики, біологи, зоотехніки.

Першим директором Інституту був проф. М. Агалі, від 1923 р. Від 1929 до 1933 — д-р Карл Мартін, вченим секретарем до 1933 року був автор цих рядків.

Дирекція складалася: з директора, вченого секретаря (керівника наукової частини) та помічника директора по господарчій частині. Бюровий персонал з шести осіб. За найвищий науково-методологічний орган правила Наукова Рада Інституту, до складу якої входили усі науковці Інституту та представники Головного Ветеринарного Управління. Інститут поділено на окремі наукові спеціялізовані дослідчі катедри, що пізніше були названі відділами. Одні з них загального значення, інші — спеціяльного, а для обслуговування їх діяли допоміжні установи, як віварій досвідних тварин, лабораторна кухня, склад хемікаліїв, аптека, експериментальна холодильня, рентген-лабораторія. До 1929 року Інститут мав таку структуру: Загальні катедри: Мікробіології, що нею керував проф. П. Вишневський, а визначнішими співробітниками були проф. Садовський, д-р Холопов, д-р Денисів, д-р Батюк; фізіології — керував проф. Поніровський, у нього працювали: д-р А. Ренфельд, проф. Бронштейн; санітарії і гігієни — керував д-р Гандельсман, а при ньому працювали д-р П. Жованик, д-р Гаркавенко, д-р Гіль (медичний лікар); загальної і експериментальної патології — керував нею до 1930 року проф. А. Репрьов, а після нього до 1933 року проф. Ів. Розгін, від 1933 року аж до 1941 проф. Ів. Міщенко. При катедрі працювали на окремих становищах: пато-фізіолог Ів. Міщенко, гістолог проф. Шмельцер, ендокринолог д-р В. Чайківський (медичний лікар), рентгенолог доц. Соколовський, фахівець від тканевих культур, спеціяліст гематолог д-р Гасай. Асистентами при катедрі були — д-р С. Малащук, д-р К. Язикова, інж. Г. Бондаренко, д-р Вярвільський і д-р А. Чайківська. Аспірантами при катедрі були ветеринарні лікарі: Б. Левадний, О. Гіндін, М. Середа і М. Тітов.

Спеціяльні катедри: Фармакології і токсикології бойових отруйних речовин — керував нею проф. О. Преображенський, а при ньому працювали д-р Тамаркін; Вакцин і сироваток — керував проф. М. Агалі, а при ньому працювали д-р Д. Романов, д-р Батюк; Паразитології — керував д-р Хінчук, а після нього д-р Півінський, і асистенти — д-р Погорілий і д-р Коломиєць; Гельмнтології — керував проф. С. Іваницький; Захворювань коней — керував проф. Василець, а після нього проф. Гурвіч, асистент у них був д-р М. Олійник; Захворювань великої рогатої худоби — керував проф. Б. Обуховський, а при ньому асистентами були: д-р Пашківський, д-р Коваль, д-р З. Кучеренко; Захворювань птахів, кролів і бджіл — керував проф. А. Кудрявцев, пізніше проф. Б. Фурсенко, асистентами були д-р Ів. Дорожко і д-р З. Кучеренко.

Як Експериментальні бази, Інститут мав три зональні стації, для вивчення захворювань великої рогатої худоби і для вивчення захворювань птахів, кролів і бджіл. У Києві вони були організовані в 1931 році, у них працювали проф. Б. Фурсенко, проф. Ол. Корсунський, д-р Дмітрієв, д-р Фартушний, д-р Семиліт, д-р Безносенко, д-р Терещенко. Для вивчення захворювань свиней у Полтаві. Крім того, Інститут мав ще опірні пункти, для вивчення захворювань овець — держгосп Шмідта, для вивчення захворювань птахів — держгосп "Червоні Зорі" і для вивчення захворювань коней — спеціяльний пункт у Прилуках.

До 1929 року Інститутові підлягали всі краєві наукові ветеринарно-бактеріоолгічні інститути з округовими ветеринарно-бактеріологічними лабораторіями і діягностичними кабінетами, а саме:

Краєвий вет. бактеріологічний інститут у Херсоні, орг. в 1892 році з округовими бактеріологічними лабораторіями в Одесі (орг. в 1924 р.), Миколаєві (орг. в 1927 р.), Єлисаветграді (Кіровоград) (орг. в 1925 р.), Ананьєві (орг. в 1927 р.);

Краєвий вет. бактеріологічний Інститут у Катеринославі (Дніпропетровськ), організований у 1894 р., з округовими лабораторіями: у Маріуполі (орг. в 1924 р.), Луганську (Ворошиловград), (орг. в 1924 р.), Запоріжжі (орг. в 1925 р.), Кривому Розі (орг. в 1925 р.);

Краєвий вет. бактеріологічний Інститут у Полтаві, орг. в 1896 році, з округовими лабораторіями: у Лубнях (орг. в 1925 р.), Прилуках (орг. в 1925 р.), Ромнах (орг. в 1925 р.) і Кременчуці (орг. в 1926 р.).

Краєвий вет. бактеріологічний Інститут у Харкові, організований в 1908 році, з округовими лабораторіями: у Сумах (орг. в 1924 р.), Артемівську (орг. в 1925 р.), Ізюмі (орг. в 1925 р.), Купянську (орг. в 1925 р.), Глухові (орг. в 1925 р.), Старобільську (орг. в 1925 р.), Ахтирці (орг. в 1929 р.) і Вовчанську (орг. в 1919 р.);

Краєвий вет. бактеріологічний Інститут у Вінниці, організований в 1919 році, з округовими лабораторіями: у Камянці-Подільському (орг. в 1924 р.), Шепетівці (орг. в 1924 р.), Могилеві (орг. в 1924 р.), Проскурові (орг. в 1926 р.), у Тульчині (орг. в 1926 р.);

Краєвий вет. бактеріологічний Інститут у Києві, орг. в 1914 році, з округовими вет. бактер. лабораторіями: в Києві (орган. в 1928 р.), Білій Церкві (орг. в 1924 р.), Чернігові (орг. в 1924 р.), Ніжині (орг. в 1925 р.), Умані (орг. в 1925 р.), Шевченковому (орг. в 1925 р.), Бердичеві (орг. в 1925 р.), Житомирі (орг. в 1925 р.), Коростені (орг. в 1926 р.) і Конотопі (орг. в 1926 р.).

Для наукового і методичного керування, Інститутові підлягали також Державний Сивороточний Інститут у Гужулах (орг. в 1919 р.) і Протичумна станція в Сумах (орг. в 1921 р.). Слід ще зауважити, що округові вет. бактеріологічні лабораторії в Чернігові, Кам'янцю Подільському і Житомирі були перетворені з колишніх інститутів, у зв'язку з новою районізацією України, тимто вони нічим не різнилися від інших краєвих інститутів, хіба трохи вужчими функціями.

Як бачимо, Інститут Наукової і Практичної Ветеринарії, як науково-дослідна установа, був також справжнім штабом і наукової і практичної ветеринарної діяльности на терені України. Наукова тематика його в цей період була дуже різноманітна. Від теоретичних проблем імунології, онкології, ендокринології до проблем діягностики різних інфекційних і неінфекційних хвороб. Навіть зоотехнічні проблеми розроблялися окремими катедрами.

Інститут періодично скликав науково-виробничі наради науковців підлеглих йому периферійних установ (краєвих інститутів, округових лабораторій, зональних стацій, опірних пунктів) для погодження науково-дослідної роботи і для вивчення нових методів лабораторної та

профілактичної роботи. То справді був період найбільшого розквіту Інституту, період найбільшої його слави і популярности. Очевидно, що діяльність і розквіт Інституту треба розглядати, як галузь чи ділянку всезагального українського ренесансу 20 років, після невдачі збройних визвольних змагань і перешикування визвольної боротьби на культурний фронт, що був доступний в перший період після окупації України російськими більшовиками.

Перша реорганізація Інституту

У 1929 році ціла система сільсько-господарської науково-дослідчої справи була реорганізована. Була створена Академія Сільсько-господарських Наук, як методологічний, координуючий і плянуючий центр. До її складу ввійшли всі науково-дослідчі інститути, зональні станції, державні заповідники тощо. У тому числі й ветеринарні та зоотехнічні заклади: Інститут Птахівництва, Інститут Тваринництва та Інститут Наукової і Практичної Ветеринарії. А тому, що останній став виключно лише науково-дослідною установою, він прибрав назву Всеукраїнський Державний Інститут Експериментальної Ветеринарії. При Інституті залишено лише його зональні станції та опірні пункти. Усі ж краєві вет.-бактеріологічні науково-практичні інститути з округовими лябораторіями передано Головному Ветеринарному Управлінню Народнього Комісаріяту Земельних Справ, як науково-практичні установи.

(Закінчення в наст. числі).

УВАГА! **УВАГА!**

КУПУЙТЕ ВИДАННЯ УВАН

О. Повстенко, Катедра св. Софії в Києві	12.50
В. Підмогильний, Місто, в оправі	$3.00
" " без оправи	2.50
Т. Осьмачка, Із-під світу	2.50
В. Винниченко, збірник	1.00
Т. Шевченко, річник I	0.50
" " II	0.75
" " III	0.75
Ю. Яновський, Майстер корабля	2.50

Тільки роздрібний продаж.

Замовляти в „Нових Днях".

АНАЛИ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК У США

Спеціяльне видання

КАТЕДРА СВ. СОФІЇ У КИЄВІ

Олекса Повстенко

Видання Української Вільної Академії Наук у США. У книзі великого формату 242 ст. тексту з 136 малюнками й альбом на 200 ілюстрацій.

У цьому виданні вміщено численні ілюстрації катедри св. Софії, рисунки архітектурних деталів, фотографії мозаїк та фресок, опис інтер'єру, включаючи дані про саркофаг Ярослава Мудрого та інші гробниці.

В монографії подано матеріяли попередніх досліджень, висвітлено історію будування катедри, описано її оригінальну архітектуру, а також пізніші зміни в ній.

Катедра св. Софії побудована в XI столітті Ярославом Мудрим, великим князем України-Руси. Будова її репрезентує візантійський стиль з певними українськими впливами.

Катедра св. Софії у Києві один з найвизначніших архітектурних пам'ятників середньовіччя, оригінальність і велич якого мало змінили пізніші переробки.

Автор монографії Олекса Повстенко був членом Ученої Ради Софійського Архітектурного Музею в Києві, де до 1943 року провадив дослідження катедри. Виїхавши з України, він далі опрацьовував зібрані матеріяли, спочатку перебуваючи в Західній Европі, а потім у Сполучених Штатах. Наукова праця О. Повстенка зосереджена на вивченні українського мистецтва княжої доби, а зокрема княжого Києва. В цій ділянці він має кілька публікацій. О. І. Повстенко, член-кореспондент Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах, тепер живе у м. Вашингтоні.

Ціна $12.50

Замовляти:

"ZOLOTOVERKHYJ KYIV"
(GOLD TOPPED KIEV)
P.O. Box 3284,
Washington 10, D.C., USA

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи
Оіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO
134 DOVERCOURT ROAD
TORONTO, ONT. **PHONE: LA. 8829**

ФАРБИ

і

ТАПЕТИ — (WALLPAPER)

Власник: ОЛ. ОХРИМ

купите найліпше в

METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
823 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

(Продовження з 2-ї стор. обкладинки)

хунок українських людей, і ці люди в якійсь мірі відповідають за дії кожної нашої партії, то чому вони не мають знати про стан тих партій? І Ви робите цілком правильно, інформуючи загал про цю ділянку українського життя.

С. Бандера взявся за скликання двох конференцій (канадійсько-американської і европейської), щоб правно формити себе і свій провід.

На кан.-американській, що відбулась у Ґрімсбі, взяли участь переважно люди з СБ та довірені функціонери, які здібні тільки потакувати та кричати "осанна". Добір людей на конференцію робив сам С. Бандера, щоб уникнути осіб, які сказали б свою думку про працю партії. Свого часу постановлялось, що делегатів на конференцію мають обирати, але цього не було дотримано. Визначених на конференцію людей з США привіз його ставленник — В. Качмар, а з Канади їх зібрав д-р Р. Малащук. Загально на конференції було біля 150 осіб. На конференцію прибув сам С. Бандера в асисті І. Кашуби та О. Ленкавського, бо вже не вистачало авторитету місцевих провідників і саме слово Бандера перестало діяти магічно. І він мусів показатися сам.

Під оглядом змісту конференція відбулась на досить низькому рівні. Це випливало з доповіді самого С. Бандери, у якій він говорив про конфлікт від 12 лютого 1954 р. ("двійка"). З доповідями ще виступали: С. Ленкавський, І. Кашуба, Р. Малащук, Р. С-й, В. Качмар, І. Вовчук, П. Мірчук, доповідь Я. Стецька чи-

тав І. Б-о. С. Бандера у своїй доповіді ще говорив про зв'язок з "краєм", запевняючи, що він туди вислав своїх людей, що не відповідає правді, бо послана група ще перед кордоном розбіглась і повернулась назад. С. Ленкавський дуже нудно говорив про більшовицьку стратегію й тактику, опираючись тільки на газетних повідомленнях, не вносячи нічого нового. І. Кашуба, як керівник СБ, говорив про справність роботи СБ та про викінчування "двійкарів". Інші доповіді мали здебільша звітний характер. Дискусія не могла розвинутись, бо все було спрепаровано так, щоб не вистачило часу. Мав ще промовляти ..... з США, але в останній хвилині його не допустили до слова, бо його брат, Василакий, недавно втік до більшовиків.

Говорилось і про т.з. "краєві позиції", які майже всіма учасниками були засуджені: в обороні їх висловився тільки П. Мірчук. Ів. Вовчук та пані Ц. сугерували, щоб група С. Бандери прийняла християнський світогляд, що було б дуже похвальним, якби це було щиро і послідовно.

На конференції не обійшлося, щоб когось не викінчити. Першою жертвою став О-ко, голова СУМА в США, а другою провідник на терен США — В. Качмар, обидва полетіли за ухили від партійної лінії. Місце Качмара зайняв І. Вовчук. П. Мірчук дуже жалував, що його приятеля так скоро викінчили, бо з І. Вовчуком вони дуже то люблять. Він намагався трохи боронити В. Качмара, але не дуже завзято, бо сам побоювався за свою долю. А крім того, уважав себе за імовірного кандидата на провідника в США.

Останньо завважується, що С. Бандера намагається викінчувати всіх старих членів ОУН, бо вони йому

НАРОДНІ ТАНЦІ РІДНОГО КРАЮ
НІМЕЧЧИНА

"SCHUHPLATTLER"

"ШУПЛЯТЕР"

Популярний баварський танець пар

Одним з ефектовніших танців німецького народу є Шупнятер — баварський танець залицяння, що представляє собою зусилля чоловіка осягнути прихильність жінки. Танок начинає жінка достойним кружінням, а за нею в безпосередній віддалі йде чоловік, що плесканням долонями намагається звернути її увагу. Вкінці байдужність її меншає, і пара колихається разом в ритімчнім вировім русі, кінчаючи символічною фігурою, що є підкресленням прихильности жінки до чоловіка.

Цей танок, разом із іншими проявами німецької культури перенесли до Канади сучасні імігранти. Він безсумнівно відограватиме поважну ролю в культурному розвитку Вашої нової країни. Пам'ятайте це у Вашим згадках про Рідний Край.

O'Keefe's
OLD VIENNA
BREWERY LTD

утворюють клопоти — розколи, а хоче опертись на молодому (стажем) членстві. По цій лінії вже йде деяка чистка в Англії та Америці. Підсумовуючи працю на теренах, С. Бандера гостро критикував за неактивність терен США, особливо за невиконання фінансових зобов'язань. Ця критика, мабуть, і викликала "творчу активність" його групи під проводом І. Вовчука на останньому конгресі УККА. Конференція вибрала партійне бюро в складі: С. Бандера, С. Ленкавський, а третій мав бути добраний з терену США. Всі постанови були прийняті "одноголосно".

Зараз після кан.-американської конференції відбулась — 7, 8 і 9 травня ц.р. — европейська конференція в одному домі в Антверпені, Бельгія. Добір делегатів відбувся той самий, — себто: упривілейовані з СБ та віддані функціонари. Присутніх було коло 50 осіб. Тут нічого нового не відбулося — повторенно програму й методи кан.-американської конференції. Виринуло, щоправда, питання пропозиції канадійського жіночого активу ОУНр, але про це, може, іншим разом.

Люди, що в Мюнхені перед конференцією мали намір робити якусь маленьку "опозицію", на конференції не відважились говорити — мабуть їх було мало дуже. Голова ЦК СУМ-у, О. О. Калининк, сильно протестував, що партія забирає всі гроші СУМ-у. Відповідь йому була дуже виразна: СУМ — це партія, то його гроші теж належать партії.

Загально прийнято такі ухвали:

1. Група С. Бандери приймає християнський світогляд;
2. Повністю викінчити "двійкарів", для цього дозволяється вжити всіх засобів;
3. Перебрати у свої руки всі громадські організації, а де це неможливо, створити рівнобіжні.

До партійного бюра обрано С. Бандеру, С. Ленкавського та Я. Стецька (замість третього, що мав бути з терену США).

Чистка в "СВУ"

Ви, п. Волиняк, правильно писали вже, що т.з. "СВУ" є засобом спекуляції на благородній історичній назві Але в управі "СВУ" опинились люди, які не завжди слухають партійних наказів, бо мають і свої пляни. Отже, "СВУ" почало виломлюватись з-під партійної контролі. Доручено О. Калинникові зробити відповідну чистку. Зокрема В. Плющеві (голові "СВУ") та проф. Курінному запропоновано виступити з Американського Інституту, бо "будуть вжиті відповідні санкції". Проф. Курінного вже усунули з СВУ, а скоро мабуть, те саме станеться й з В. Плющем. У всякому разі О. Калинник діє.

Варто ще згадати, що група С. Бандери видала книжку Р. Єндика. У книжці пишеться про маккіявелізм і схвалюється ідеологія д-ра Д. Донцова. Такий зміст книжки сьогодні, після декларації про прийняття християнського світогляду, не дуже то пасує. Отже, книжка поки що лежить на складі. Мабуть її наново перередагують і наново видадуть.

Про порядок і субординацію в партії свідчить, наприклад, такий факт: у Кливленді (США) один з членів партії назвав свого провідника, п. М-а, комуністичним агентом. Справа опинилася в американському суді і один мусів перепросити другого. Перед тим їх, звичайно, переслухало ефбіай. П. Мірчув мусів їхати мирити їх...

Ваш читач...

У КАНАДІ

Ваше майбутнє світле!

Однаково чи Ви в Канаді вже багато років, чи лише короткий час, Ви поважно причиняєтесь до поступу цеї країни.

Ви стали спільником у допомозі зросту Канади і Ви ділитимете її світле майбутнє.

Банк Нової Шотляндії є співтворцем росту Канади ще з 1832 р. Своїми більше ніж 380 відділами в Канаді та закордоном Банк Нової Шотляндії може Вам допомогти в усіх Ваших банкових проблемах.

Щоб одержати швидку, ввічливу обслугу, відвідайте керівника найближчого Вам відділу Банку Нової Шотляндії. Вам корисно познайомитись з цею людиною.

The BANK of NOVA SCOTIA

Ваш спільник що з ним допомагаєте зростати Канаді.

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ В ЧЕРНІВЦЯХ

Державний український драматичний театр ім. О. Кобилянської показав глядачеві нову виставу "Загублене життя", інсценізація В. Крайниченка за романом Панаса Мирного "Повія". Режисер вистави — Є. Степанів, оформлення художника Д. Нарбута, музика заслуженого артиста УРСР композитора Б. Крижаніського.

Закінчено працю над двома виставами — "Крила" О. Корнійчука (режисер — заслужений артист УРСР Б. Борин, художник — А. Плаксій) та опери С. Гулака Артемовського "Запорожець за Дунаєм" (режисер — Є. Степанів, судожник — Д. Нарбут).

Також закінчено працю над виставами "Порт-Артур" І. Попова та А. Степанова і "За двома зайцями" М. Старицького.

Найближчими виставами театру в 1955 р. будуть: "Персональна справа" А. Штейна, "День народження" Д. Щеглова, "Лісова пісня" Лесі Українки, "Вороги" М. Горкого, "Пан Дюрца" І. Прута, "Крадіж" Дж. Лондона, "Король Лір" В. Шекспіра.

Watson's

372

АТЛЕТИЧНІ СПОРТОВІ ШТАНЦІ

Визначні Ватсонові зразки! Всі рухливі чоловіки справді цінять Ватсонів "павч" з трьома підтримками на животі. Незрівняний комфорт для чоловіків. Фахово пошиті. Легко перуться, не треба прасувати, витривалі. Тільники допасовані. W 11-54

G. Luke's Electrical Appliance Company

ХОЛОДИЛЬНИКИ КРОСЛЕЙ ШЕЛВАДОР, ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ГАЗОВІ ПЕЧІ МОФЕТ, ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ, ПРАЛЬНІ МАШИНИ, ПИЛЕСМОКИ, МЕБЛІ ДЛЯ СПАЛЕНЬ ТА МЕШКАНЕВИХ КІМНАТ ТА БАГАТО ІНШИХ МЕБЛІВ, ПІЯНІНА ТА АКОРДІОНИ ТА ІНШЕ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
Телефон: EM 8-9228

ДЕСЯТИТОМОВА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ-РУСИ

М. ГРУШЕВСЬКОГО

виходить накладом Видавничого Товариства "Книгоспілка у Нью-Йорку.

Уже вийшли з друку 1, 2, 3 і 4-ий томи.

До 1-го червня 1955 вийде і 5-ий том.

Нормальна ціна комплекту (10 томів — 11 книжок) 82.50 дол.

Передплатники мають комплект лише за 60 дол. і сплачують ратами перед кожним томом.

Першого липня 1955 приймання нових передплат буде припинено. З того часу непередплатники зможуть набувати Історію України-Руси М. Грушевського лише за нормальною ціною (82.50).

Користайте з нагоди до 1-го липня 1955 зголосити передплату й набути комплект Історії України-Руси за пільговою ціною — 60 дол.

Передплату зголошуйте на адресу:

KNYHO-SPILKA Publishing Co.
68 East 7th St.
New York 3, N.Y., U.S.A.

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: JU. 7193.

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio & Furniture Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса: 1529 Dupont St. Toronto, Ont. Телефон: LL 0175